Міністерство освіти і науки України
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

С.М. Прищепа

ПРОЕКТУВАННЯ ВИХОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ КЛАСНОГО КОЛЕКТИВУ

Методичний посібник

Умань 2014

УДК (37.04+371.213.1)(075.8)
ББК [74.200+74.204.2]я73
П77

Рецензенти:

Кравченко Т. В. – доктор педагогічних наук, професор кафедри початкової освіти та методик природничо-математичних дисциплін Педагогічного інституту, Київського університету імені Богдана Хмельницького;

Бялик О. В. – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри загальної педагогіки, педагогіки вищої школи та управління Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

П 77 Прищепа С. М. Проектування виховної діяльності класного колективу : метод. посібник / С. М. Прищепа. – Умань : ПП Жовтий О. О., 2014. – 66 с.

У посібнику проаналізовано сучасну виховну ситуацію, здійснено аналіз проблеми спеціального проектування виховної діяльності класного керівника у філософській, психологічній та педагогічній науці; розкрито сутність проектування виховного процесу, окреслено його мету, основні функції та принципи; висвітлено особливості педагогічного проектування як особистісно-розвивальної технології організації виховного процесу; обґрунтовано програму проектування виховної діяльності класного керівника, змісту їх структурних компонентів та умов ефективного їх функціонування; обґрунтовано методику проектування у класному колективі.

УДК (37.04+371.213.1)(075.8)
ББК [74.200+74.204.2]я73
П77
Умань, 2014

ПЕРЕДМОВА

Сьогодні актуальним постає питання щодо ефективності виховної діяльності в класному колективі. Адже традиційна система виховної роботи в школі лише здатна забезпечити ставлення до учнів як до об'єкту виховання. Це саме в той час, коли держава поставила перед педагогами завдання виховати особистість, якій притаманні загальнолюдські цінності, життєва активність.

Якщо виходити з того, що дитина є суб'єктом виховного процесу, вже зараз потрібно змінювати його організацію, тобто використовувати такі педагогічні технології, які б ставили за мету створити сприятливі умови засвоєння моральних норм та цінностей учнями, позитивне ставлення до навколишнього світу, до людей, до себе.

Актуальні педагогічні проблеми найчастіше розв'язуються створенням та впровадженням в освітній процес інноваційних систем. Це потребує ретельного проектування, що виражається не тільки у попередньому плануванні майбутніх змін, а й у передбаченні результатів їхніх впливів на збереження фізичного та духовного здоров'я підростаючого покоління. Проблема проектування посідає одне з перших місць у теорії педагогіки і в практиці освітньої діяльності.

Провідним організатором виховання в школі є класний керівник, тому, на нашу думку, саме йому у своїй роботі потрібно приділяти значної уваги системі проектування у вихованні дітей. Адже важливість проектування виховної діяльності класного колективу спричинена рядом чинників: по-перше, проблемою ефективності виховного процесу; по-друге, необхідністю поступового переходу на гуманістичні парадигми виховання учнів; по-третє, утвердженням нової особистості, яка здатна до самовизначення, самоорганізації, самоактуалізації в умовах сучасності.

Поведінка вчителя, який завжди вирішує і дає вказівки, на сьогодні не ефективна. Педагог повинен бути зацікавленим та разом із вихованцямистати рівноправним учасником виховної діяльності.

Важливим є широке залучення школярів як до планування процесу, так до власне здійснення творчих задумів. Від того, який характер носить діяльність школярів, у значній мірі буде залежати тип спілкування в учнівському колективі, успішність учнів, поведінка дітей у межах школи та поза нею. Важливим елементом роботи у цій сфері є залучення до співпраці сімей школярів, активна співпраця з ними, реалізація спільної мети, взаєморозуміння.

Варто зазначити, що проектування виховної діяльності класного керівника має здійснюватися на основі таких принципів: принцип особистісних пріоритетів учня, який базується на уподобаннях та смаках вихованців;принцип співробітництва вчителя та учнів, який полягає у проектуванні виховної діяльності на засадах суб'єкт-суб'єктних відносин;принцип гнучкості, який окреслює створення таких проектуючих систем, здатних до видозмін;принцип відповідності, який передбачає співвіднесеність проекту із особливостями вікової категорії учнів.

Отже, досконала діяльність класного керівника можлива лише за умови чіткого проектування виховної діяльності в класі, адже це сприяє визначенню цілісної виховної системи, проектуванню розвитку усього колективу класу і окремих його членів.

Розділ 1. Теоретичні основи проектування виховної діяльності

1.1. Змістова характеристика поняття “проектування виховної діяльності”

В Законах України “Про освіту”, “Про загальну середню освіту”, у Національній програмі виховання, Конвенції ООН про права дитини сформульовано основні принципи гуманістичної педагогіки, якими має визначатися державна політика в галузі виховання. Оскільки, держава ставить насамперед важливе та основне завдання – виховання нового покоління, здатного не тільки осягнути сутність існування людини, а й творчо вирішувати їх згідно з вимогами часу.

Зважаючи на складну сучасну ситуацію в країні, що зумовлена економічною нестабільністю, постійними розладами в суспільстві на сьогодні актуальними постають труднощі у вихованні учнів.

Спостерігається стандартизація виховної діяльності, відсутність злагодженої системи виховання, монологічний підхід у спілкуванні вчителя з учнями, пріоритетним є безпосередній вплив на учня, а не саморозвиток особистості школяра.Така ситуація є критичною, оскільки держава поставила перед педагогами завдання виховати особистість, якій притаманні загальнолюдські цінності, життєва активність.Переважна більшість педагогів не звертає увагу на індивідуальні особливості вихованців, реалізує виховну діяльність, не аналізуючи результатів. За таких умов зовсім не залишається часу на духовне спілкування педагогів і учнів, а отже, звужується можливість педагогічного впливу на фізичну, інтелектуальну, соціальну та духовну сфери учнів, на формування якостей і властивостей особистості.

Слушною видається думка В. Киричука, про те, що в педагогічній теорії потрібно спиратися на спільну цілеспрямовану взаємодію вчителя й учнів, адже основна увага на практиці зосереджується на діяльності педагога. Учитель виступає в ролі суб’єкта навчально-виховного процесу, а учень – у ролі об’єкта [9].

Виховний процес здійснюється без конкретного адресата, користувача, замовника, організовується з усіма і для всіх, не забезпечує єдності всіх ланок системи безперервної освіти й виховання, наступності у визначенні цілей, завдань, видів діяльності. Він спрямований переважно на розумовий розвиток особистості, що складає певну суму знань, умінь і навичок. При цьому процес гармонійного особистісного розвитку індивіда, його фізичний, інтелектуальний, соціальний і духовний розвиток зазвичай залишаються без уваги класних керівників.

Варто зазначити, що без суттєвих змін виховних тенденцій, процес розвитку особистості буде в майбутньому і надалі одноманітним. Сьогодні проблема організації виховного процесу набула особливої гостроти, оскільки сучасне покоління живе в епоху, яка зумовлена відторгненням застарілих форм життя і формуванням нових цивілізаційних засад життєдіяльності.

На наш погляд, вже сьогодні варто значної уваги приділити виховній функції школи, адже засвоєння знань учнями має проходити через попередньо визначену систему саме виховної роботи.Навіть коли виховання є досить сприятливим та функціонує у соціально прийнятих формах, воно повинно бути доповнене продуманою, творчою, цілеспрямованою виховною діяльністю, яка розширить і збагатить зміст розвитку особистості, учнівського колективу, що можливе лише за умови проектування виховної діяльності.

Щоб краще зрозуміти сутність “проектування” звернемося до визначень цього поняття.

Терміни “проект”, “проектування” широко вживаються в різних галузях знань і мають кілька значень. У “Сучасному словнику іншомовних слів” “проект” (від латинського projectus)означає “кинутий уперед”, визначається як 1) технічний документ, розроблений план для зведення споруд, виготовлення машин, приладів; 2) попередній текст якогось документа; 3) план, задум. “Проектування” – 1) процес створення проекту; 2) креслення проекції, зображення фігури або предмета на площині [28, с. 563].

Методи проектування широко застосовуються в архітектурі, машинобудуванні. У технічних науках терміни “проект”, “проектування” означаютьнасамперед створення випереджувальної проекції того, що буде зроблено в матеріальному вигляді. Проектування, що супроводжувалося в технічних галузях знань до середини століття, широко застосовується проектування й у гуманітарній сфері. Дедалі ширше застосовується проектування в сучасних соціальних науках при розв’язанні проблем економіки та управління, а також у вигляді оргпроектування при вдосконалюванні систем управління.

На сучасному етапі, крім традиційних видів проектування, виникають нові самостійні напрями проектування – людинно-машинні, екологічні, інженерно-психологічні системи. За своєю сутністю проектування охоплює практично всі сфери діяльності людини і суспільства і тісно пов’язується, з одного боку, з передбаченням і прогнозуванням, з другого – з плануванням та іншими функціями управління. У сучасних умовах дедалі більш нагальною потребою стає проектування соціальних систем, що в принципі зводиться до директивного визначення майбутнього стану конкретного

соціального об'єкта, процесу, явища в межах визначеної програми та плану. В останні роки стало модним вживати поняття "проект", в різних галузях соціокультурної практики. Йде мова про проекти музичні, театральні, художні, літературні, телевізійні, а також проекти у сфері бізнесу, політики, економіки, соціальної роботи, охорони здоров'я, маючи на увазі певний план, задум. Тому, проектування як соціальне явище пояснюється масовою інноваційною діяльністю, що активно виявляється в усіх суспільних структурах і має активно-дієвий, творчий характер.

Усе вищесказане повною мірою стосується і сфери освіти. Термін "проектування виховної діяльності" був введений у науковий обіг вітчизняної педагогіки А. Макаренком. Саме віннаголошував на важливості забезпечення проектування виховного процесу: "проектування – це необхідний початковий момент в організації виховного процесу. Як не можна без проекту побудувати будинок, так не можна і виховати потрібних людей, не маючи уявлення про те, які якості їм повинні бути притаманні. Тільки через проектування можна включити виховні цілі в організації об'єктивного процесу виховання дітей" [18, с. 120].

Подібної думки дотримувався і В. Сухомлинський, який підкреслював, що "проектування і творення людини, здатної стати активною творчою силою суспільного розвитку і сьогодні, і в майбутньому, – це найважливіше завдання школи і кожного педагога зокрема" [27, с. 283].

У сучасних наукових публікаціях О. Коберника зазначено, що проектування – це цілеспрямоване творче попереднє визначення і конструювання програми сумісної діяльності суб'єктів педагогічного процесу та її подальшої реалізації, спрямованої на забезпечення особистісно-розвивального підходу у досягненні мети виховання[15, с. 22].

Досить близьким до даного визначення є думка І. Волкова " уміння розробляти план роботи учнів відповідно до заздалегідь заданого кінцевого результату, особливу увагу приділяючи самостійній і творчій роботі учнів" [4].

Подібну думку висловили Ю. Кулюткін та В. Онушкін, які вважають, що проектування – побудова можливої взаємодії з учнями, коригування якої здійснюється на основі педагогічного передбачення, прогнозування процесу взаємодії та його результатів [25].

Також схожої думки О. Дубасенюк, яка підкреслює, що перш за все це моделювання стратегічної програми розв'язання педагогічних цілей і задач [5].

Такі науковці, як О. Купенко та К. Яресько стверджують, що це процес створення проекту-прототипу, прообразу передбачуваного чи можливого об'єкта, стану [17].

В загальному характеризують сутність проектування В. Безрукова (попередня розробка основних деталей майбутньої діяльності учнів, педагогів) [1]; М. Поташник (дослідження тенденцій та перспектив розвитку) [24]; Л. Гумецька (створення певного ідеального образу майбутнього з потрібними перевагами); І. Єрмаков (спрямованість цільових зусиль на перетворення, формування й розвиток нових способів діяльності; націленість на розвиток проектованого об'єкта) [6, с. 32]; Дж. Джонс, вважає, що це процес, що кладе початок змін у середовищі.

Ми погоджуємося з думкою Н. Кузьміної, яка вважає, що проектування – це "забігання наперед" – система послідовності дій педагога, які пов'язані з вирішенням педагогічних задач з конструювання об'єкта навчально-пізнавальної діяльності учня, підпорядкованої цілям його виховання [16]. С. Єлканов зазначає, що це уявна побудова кінцевого результату виховної діяльності й складання плану виховних дій для досягнення мети.

Існує думка А. Лігоцького про те, що проектування – вид діяльності людини чи колективу людей у розв'язанні завдань удосконалення або створення освітніх систем і процесів підготовки фахівців.

Отже, науковці розглядають педагогічне проектування як результат діяльності, тобто, розробка плану дослідження перспектив, створення певного образу взаємодії з учнями або як опис процесу перетворення цього образу на об'єктивну реальність. Слід зазначити, що проектування є функцією будь-якого педагога й не менш важливою, ніж організаторська, прогностична або комунікативна, під проектуванням виховної діяльності потрібно розуміти цілеспрямовану діяльність зі створення проекту як інноваційної моделі виховної системи.

Педагогічне проектування є діяльністю, що здійснюється в умовах освітнього простору і спрямовується на забезпечення ефективного функціонування виховного процесу та забезпечує його розвиток. Цілеспрямована діяльність зумовлена необхідністю розв'язання актуальної проблеми, має творчий характер, а в освітній галузі – ціннісні орієнтації. Результатом педагогічного проектування буде модель об'єкта педагогічної діяльності, якій властиві системні властивості; яка базується на педагогічних новаціях, тому що в її основі лежить новий спосіб розв'язання проблеми. Педагогічне проектування передбачає й можливі варіанти використання [23].

Одним із важливих аспектів досліджуваної проблеми є опис типологічної характеристики основних видів педагогічних проектів:

- соціально-освітні (проектування освітніх систем і процесів; проекти життєвої стратегії особистості, учнівських і педагогічних колективів);
- навчальні проекти (навчальні завдання та ситуації, методи проектів на конкретних уроках, проекти індивідуальних навчальних програм);
- виховні проекти (проекти в системі розвитку життєвої та діяльнісної компетентності учнів, їх соціалізації, культурологічні проекти);
- технологічні проекти (творчі мережні проекти в навчальному закладів, проекти технологій навчання молодших (старших) школярів);
- дослідницькі проекти (ігрові, інформаційні, телекомунікаційні, комп'ютерні проекти);
- індивідуальні, групові та колективні проекти (особистісно орієнтовані, індивідуально-творчі, колективно-творчі проекти).

Педагогічні проекти багатогранніші й мобільніші порівняно з технічними. Якщо в технічному проекті можна перерахувати й описати всі елементи, то для педагогічного проекту це зробити дуже важко через різноманітність педагогічних явищ, індивідуальних особливостей людей як суб'єктів його реалізації [11].

Оскільки педагогічне проектування є діяльністю, яка ґрунтується на створенні нових завдань педагогічного процесу, то варто виокремити основні функції проектування. На основі аналізу психолого-педагогічної літератури виділяються такі функції педагогічного проектування, що подано на рис. 1.1.:

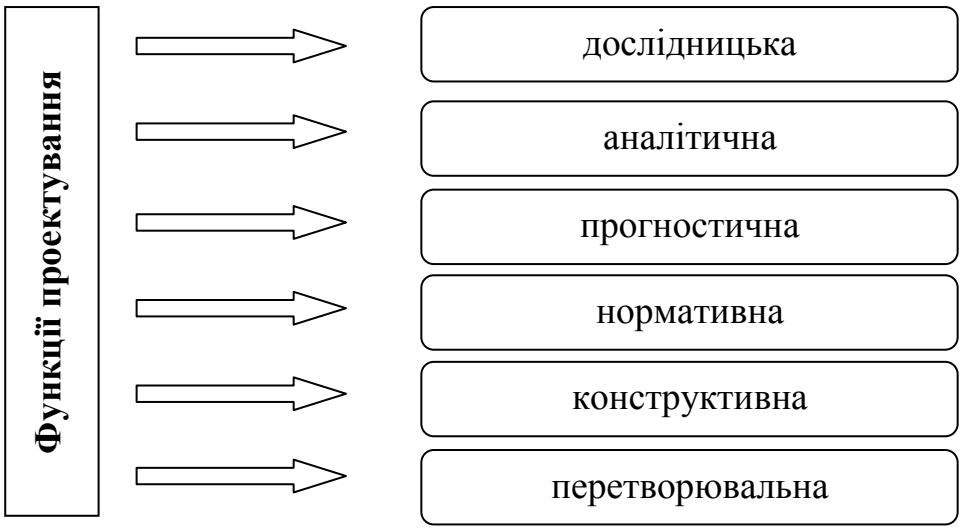

Рис. 1.1. Функції педагогічного проектування.

Слід розглянути сутність кожної функції педагогічного проектування окремо.

Дослідницька функція передбачає вивчення вікових та індивідуальних особливостей кожного учня, а також особливостей процесу та результатів проектної діяльності, визначення низки переваг та недоліків проекту виховної діяльності.

Аналітична функція пов'язана з необхідністю аналізувати процес виховання, порівнювати результати із поставленими цілями та завданнями.

Прогностична функція вимагає умінь педагога прогнозувати розвиток особистості, її якостей, почуттів, волі; фіксує можливі відхилення у розвитку особистості, прогнозує хід виховного процесу, розглядає варіанти застосування форм, методів і засобів виховання.

Нормативна функція – проектування як процес має нормативний характер, який визначений певними етапами, формами.

Конструктивна функція пов'язана з проектуванням структури педагогічних дій педагога та учнів.

Перетворювальна функція сприяє моральному розвитку особистості, формуванню гуманності у міжособистісні та міжкультурні відносини.

Всі із вищеперерахованих функцій є взаємопов'язаними та взаємозумовленими, тобто, всі вони спрямовані на отримання якісно нового результату на основі прогностичного знання.

Аналіз психолого-педагогічної літератури дає змогу стверджувати, що науковці умовно виділяють три підходи до проектування педагогічного процесу.

Функціональний підхід (Н. Білокур, С. Кисельгоф, Н. Кузьміна, К. Левітан, С. Смірнов, М. Томін, А. Щербаков) дозволяє розглядати проектування через аналіз змісту конструктивних та проектних умінь.

Підхід на основі теорії педагогічного управління (Ю. Кузьміна, В. Сластенін, Л. Спірін, Г. Сухобська) базується на управлінській діяльності педагога і керівника.

Системний підхід (В. Безрукова, С. Висоцька, О. Дубасенюк, В. Киричук, О. Коберник, В. КраєвськийА. Лігоцький) обґрунтовує проектування як самостійну педагогічну діяльність, яка передбачаєпослідовність розгортання та здійснення основних компонентів.

Проектування є основою виховної діяльності класного керівника, бо важливість проектування виховної діяльності класного колективу спричинена рядом чинників: по-перше, проблемою ефективності виховного процесу; по-друге, необхідністю поступового переходу на гуманістичні парадигми виховання учнів; по-третє, утвердженням нової особистості, яка

здатна до самовизначення, самоорганізації, самоактуалізації в умовах сучасності.

Провідним організатором виховання в школі є класний керівник, тому, на нашу думку, саме йому у своїй роботі потрібно приділяти значної уваги системі проектування у вихованні дітей.

Варто наголосити, що у Положенні про середню загальноосвітню школу України [23] зазначено, що керівництво навчально-виховною роботою в класі здійснює класний керівник, призначений адміністрацією школи. На нього покладається розв'язання таких завдань: виховання в учнів культури поведінки, формування в них загальнолюдських якостей; організація в разі потреби допомоги учням (навчальної, матеріальної, моральної); проведення заходів, які передбачають зміцнення здоров'я учнів; організація суспільно корисної праці учнів, ведення документації класу; будування взаємин з учнями та їхніми батьками на демократичних засадах, співробітництві, сприяння розвитку самоврядування учнів.

Найскладнішою функцією роботи класного керівника є виховна. Бути вихователем – це означає вміти трансформувати цілі, що їх поставило суспільство перед школою, у конкретні педагогічні завдання – формування необхідних якостей особистості у кожного школяра.

Основними напрямами діяльності класного керівника є:

- впровадження нових педагогічних технологій виховання;
- виховання в умовах становлення національної школи як відкритої виховної системи;
- робота зі сім'єю вихованця;
- попередження негативних проявів у поведінці вихованців;
- фізичне загартування, пропаганда здорового способу життя;
- здійснення соціального захисту учнів та прав дитини;
- формування духовної культури школярів за допомогою національної культури українського народу.

Тому, за основне трактування проектування виховної діяльності класного колективубереться таке: попереднє, цілеспрямоване визначення і творче моделювання програми виховної діяльності класного колективу та її подальшої практичної реалізації, спрямованої на забезпечення формування особистісної активності підлітків.

За допомогою проекту процес організації виховної діяльності класного колективу стає більш прогнозованим та алгоритмізованим.

Характеризуючи загальні принципи виховання (національної спрямованості вихованців, культуровідповідності, гуманізації виховного процесу, суб'єкт-суб'єктної взаємодії, цілісності, акмеологічний принцип,

життєвої творчої самодіяльності, технологізації, тощо), їх основні положення потрібно наголосити на тому, що вони взаємозалежні. Адже допомагають забезпечити творчо продуманий цілісний процес проектування виховної діяльності класного колективу, при цьому враховувати індивідуальні особливості кожного вихованця колективу. Навчити вихованців не лише приймати самостійно рішення, алей нести за них відповідальність.

Слід враховувати йосновні принципи проектування виховної діяльності, а саме:

– принцип особистісних пріоритетів учня, який базується на уподобаннях вихованців, їхніх смаках;

– принцип співробітництва вчителя та учнів, який полягає у проектуванні виховної діяльності на засадах суб'єкт-суб'єктних відносин;

– принцип гнучкості, який окреслює створення таких проектуючих систем, які б мали здатність до видозмін;

– принцип відповідності, який передбачає співвіднесеність проекту із особливостями вікової категорії учнів.

Проектування виховної діяльності у системі роботи класного керівника потребує комплексу різноманітних знань: педагогічних, психологічних, філософських, соціальних, історичних, екологічних, медичних, технічних, інформаційних.

Отже, з наведених вище положень можна сформулювати основну мету проектування виховної діяльності класного керівника, яка полягає в створеннісистеми, що є найбільш прийнятною програмою виховної діяльності класного колективу для поступового переходу до гуманістичної парадигми виховання підлітків та формування активної особистості, яка здатна до самовизначення, самоорганізації в умовах сучасності.

На даний момент впровадження цілеспрямованого і професійного управління виховним процесом, що передбачає вивчення вихованців, встановлення психолого-педагогічного діагнозу, підпорядковане меті планування і здійснення виховного впливу, об'єктивне оцінювання реальних результатів виховної діяльності. Поведінка вчителя, який завжди вирішує і дає вказівки, на сьогодні не ефективна. Педагог повинен бути зацікавленим та разом із вихованцямистати рівноправним учасником виховної діяльності.

Важливим є широке залучення школярів як до планування процесу, так до власне здійснення творчих задумів. Від того, який характер носить діяльність школярів, у значній мірі буде залежати тип спілкування в учнівському колективі, успішність учнів, поведінка дітей у межах школи та поза нею. Важливим елементом роботи у цій сфері є залучення до співпраці

сімей школярів, активна співпраця з ними, реалізація спільної мети, взаєморозуміння.

Діяльність класного керівника щодо організації спільної роботи з учнівським колективом відзначається рядом особливостей і специфічністю. Така робота спрямовується на задоволення інтересів, прагнень, нахилів учнів, передбачає творчість, ініціативу учнів у здійсненні завдань виховання. Саме класному керівнику належить провідна роль у реалізації сучасних технологій виховної діяльності на основі проектування розвитку особистості, її пізнавальних інтересів, здібностей кожного з вихованців у процесі становлення класного учнівського колективу.

Проектувати план роботи класного колективу стосовно конкретних навчально-виховних завдань та задач особистісного розвитку учнів – це означає створити на рівні особистісного розвитку учнів найбільш оптимальну систему заходів, де методи й організація будуть підпорядковані розвитку всіх суб'єктів взаємодії.

Педагогічне мислення вчителя є психологічною основою проектування, адже дозволяє аналізувати, планувати зміст та форми взаємодії вчителя та учнів, прогнозувати можливі наслідки педагогічного впливу. Не менш важливою є уява вчителя, яка забезпечує, на думку М. Кагана[8],здатність перетворювати дійсність, тим самим створювати різноманітні типи модельних конструкцій.

Неабияку роль у процесі проектування відіграє людський чинник. При проектуванні виховної діяльності класного колективу, класний керівник має керуватися знаннями фізіологічних особливостей, вікових та статевих характеристик членів класного колективу як загалом так і кожного учня зокрема; слід враховувати психологічні та соціально-психологічні дані учнів, а саме їхні переконання, звички та смаки.

Можна стверджувати, що проектування одразу є і наукою, і мистецтвом. Тобто, одночасно проектування має як нормативний характер, бо має визначені етапи, форми, а творчий, оскільки потребує від вчителя сили, почуттів, душі.

Педагогічне проектування в загальному сприяє постійному самоаналізу діяльності вчителя, його творчому й професійному зростанню, приносить позитивний результат в роботі з учнями, сприяє формуванню загальних якостей, необхідних для життєвої самореалізації учня.

Отже, досконала діяльність класного керівника можлива лише за умови чіткого проектування виховної діяльності в класі, адже це сприяє визначенню цілісної виховної системи, проектуванню розвитку усього колективу класу і окремих його членів.

1.2. Проектування як особистісно-розвивальна технологія організації виховної діяльності класного колективу

Створенням та впровадженням в освітній процес інноваційних систем найчастіше розв'язуються сучасні педагогічні проблеми Для вирішення актуальних проблем виховного процесу потрібно застосовувати проектування, що виражається не тільки у попередньому плануванні майбутніх змін, а й у передбаченні результатів їхніх впливів на збереження фізичного та духовного здоров'я, інтелектуального та соціального розвитку підростаючого покоління.

Сучасні науковці все більше розглядають проектування як технологію, зазначаючи, що проектування – це система параметрів майбутньої спільної діяльності педагога і вихованців, що спрямована на досягнення певної мети.

У своїх працях В. Киричук, розглядаючи важливість проектування виховної діяльності класного керівника, зазначає, що ця технологія актуалізує:

а) зовнішні (соціальні) чинники і складові гуманного впливу на особистість освітнього і позаосвітнього оточення завдяки впровадженню нових освітніх та виховних програм і методичних засобів;

б) внутрішні (психологічні й духовні) резерви саморозвитку, самореалізації й самовдосконалення кожного учасника навчально-виховного процесу.

На думку вченого, саме впровадження проектної технології виховної процесу забезпечує цілісний розвиток особистості учня та класного колективу загалом [10].

Значним кроком у розвитку поняття педагогічного проектування була спроба в 70 – 80-х роках XX ст. (Г. Щедровицький, В. Краєвський, І. Лернер), застосувати виробничу та інженерну термінологію до диференціації видів педагогічної діяльності. У педагогіці почали вживати такі терміни й поняття, як конструктивно-технічна (регулятивна) функція педагогіки, принципи конструювання змісту освіти, проект педагогічної діяльності, педагогічне проектування, проектувальна діяльність учителя. Об'єктом проектування в концепціях згаданих учених були ідеальні засоби, методи і форми педагогічної діяльності, зміст освіти.

Отже, у період методологічної розробки (70 – 80-х роках XX століття) педагогічне проектування розглядалося як багатокомпонентна сфера, у якій продукти діяльності, здобуті на попередньому рівні, передаються наступному і стають або засобами, або настановами.

Технологічна розробка проблеми педагогічного проектування у 90-х роках XX століття розпочалась. У цей період дедалі більше заявляє про себе тенденція, відповідно до якої власне проектувальна діяльність розглядається у відриві від уже сформованої практики виробництва науково-педагогічних знань та яка претендує на власне місце в педагогіці як практично-орієнтованої науки.

Реформи освіти в Україні останнього десятиліття XX та початку XXI століття зумовили інтенсивне створення нових систем навчання і виховання, підручників і методичних посібників, програм. У ці ж роки з'явився ще один підхід до педагогічного проектування, який також має істотні недоліки. Так, для розробки педагогічних проектів використовувалася вже готова теоретична база. Однак її розробники ігнорували наявність будь-якої визначеної ідеї та певним чином застосовували в проекті різні "інноваційні" погляди, підходи, теорії. У підсумку проект не ставав цілісною та системною конструкцією, а його втілення в життя не тільки не поліпшувало практики, а й породжувало чимало труднощів і проблем.

Таким чином, розв'язання проблеми педагогічного проектування наприкінці XX ст. пов'язане з широким розповсюдженням проектування в усіх сферах освіти, залученням різних галузей знань (філософії, психології,) до розробки педагогічних проектів.

Сучасний стан розробки досліджуваної проблеми у вітчизняній педагогіці характеризується практико-орієнтованим розглядом педагогічного проектування як "важливого етапу діяльності вчителя, що прагне технологізувати навчально-виховний процес. Технологізувати навчально-виховний процес – це насамперед побудувати проект майбутнього процесу, що гарантує досягнення кінцевого результату. Спроектувати – це побудувати впорядковану систему технологічних процедур навчального-виховного процесу, обов'язкове виконання яких гарантує досягнення запланованого результату" [21].

Сьогодні в загальноосвітніх навчальних закладах України впроваджують педагогіку партнерства, сучасні моделі та системи виховання, в яких учень виступає як творча індивідуальність. Реалізація запропонованої концепції виховання учнів дасть очікувані та заплановані результати за умови набуття і систематизації класним керівником ґрунтовних науково-методичних знань про управління процесом формування особистості, колективу.

Адже особистісно-розвивальна технологія вимагає створення нових психолого-педагогічних систем, які повинні повною мірою забезпечити

фізичний, психічний, соціальний та духовний розвиток особистості кожного вихованця та всіх учасників виховного процесу.

Термін "технологія" у педагогіку ввів А. Макаренко. Педагог вважав, що справжній розвиток педагогічної науки пов'язаний із основною її здатністю "проектувати особистість", а саме чітко та своєчасно передбачати головні якості та властивості учня, які мають сформуватися у процесі виховання [20].

Вже сьогодні у педагогічний лексикон досить міцно увійшло поняття "педагогічна технологія", розуміння якої неоднозначне.

Основні погляди науковців на визначення поняття "педагогічна технологія" подано у таблиці 1.1.:

Таблиця 1.1

Узагальнення тверджень науковців щодо сутності "педагогічна технологія"

№ з/п	Дослідник	Визначання на поняття "педагогічна технологія"
1.	В. Безпалько	це змістовна техніка реалізації навчально-виховного процесу [2].
2.	В. Бойченко	строго обґрунтована система педагогічних засобів, форм, методів, їх етапність, націленість на вирішення конкретного виховного завдання [3].
3.	І. Волков	опис процесу досягнення планових результатів виховання [4].
4.	І. Зайченко	загальний спосіб отримання попередньої інформації про предмет або процес, що вивчається [7].
5.	М. Кларін	системна сукупність і порядок функціонування всіх особистісних, інструментальних і методологічних засобів, які використовуються для досягнення педагогічних цілей [12].
6.	Н. Кузьміна	системне планування, організація виховного процесу відповідно до поставлених цілей [16].
7.	І. Лернер	сукупність необхідної і відтворюваної послідовності педагогічних дій учителя і учнів.
8.	Б. Ліхачов	сукупність психолого-педагогічних установок, організаційно-методичний інструментарій педагогічного процесу [18].
9.	А. Нісімчук, О. Падалка, О. Шпак	визначається як така, що максимально реалізує закони навчання, виховання та розвитку особистості, науково обґрунтований проект дидактичного процесу [22].

Аналізуючи твердження вчених, потрібно підкреслити, що педагогічну технологію вони розуміють неоднозначно, а саме: як спосіб досягнення свідомо сформульованої навчально-виховної мети; як окрема наука; як педагогічна система та діяльність, сучасний підхід в освітньому процесі, модель та мистецтво педагога. Але всі науковці схиляються до тієї думки, що педагогічна технологія – це чітко обґрунтована система педагогічних дій, спрямованих на вирішення певних навчальних чи виховних завдань.

Якщо звести запропоновані науковцями дефініції технології виховання до певної системи, то можна стверджувати, що дослідники розглядають категорію “технологія виховання” по-різному. Як на нашу думку, можна виділити декілька груп тлумачення даного поняття, які зображено на рисунку 1.2.:

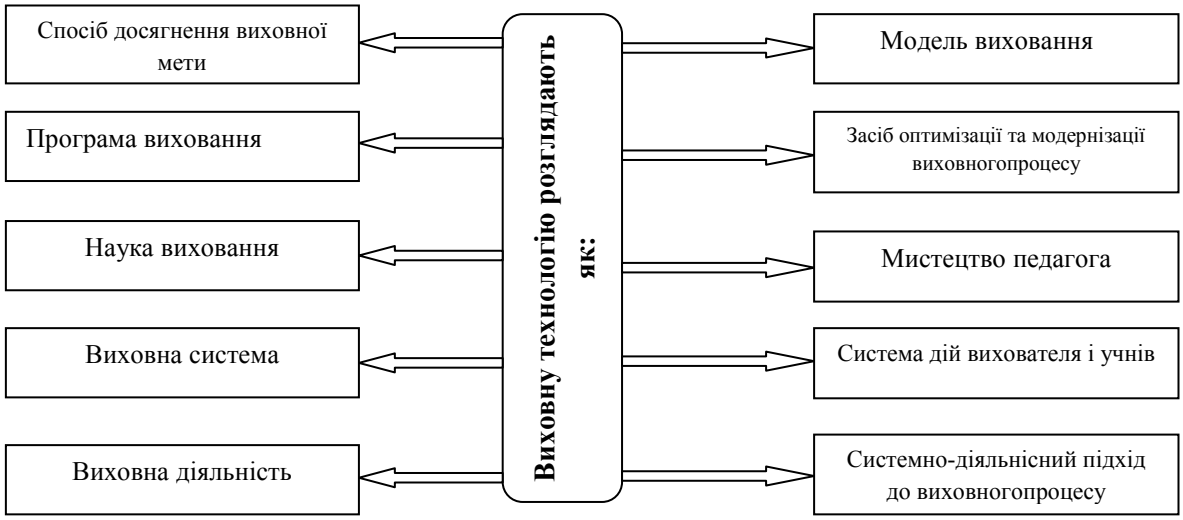

Рис. 1.2. Різні підходи до визначення технології виховання.

Про важливість та доцільність використання технологічного підходу у виховному процесі зазначено у “Національній програмі виховання дітей та учнівської молоді в Україні”, де вказується, що “діяльність педагога, спрямована на виховання зростаючої особистості – процедура технологічна. Технологічний підхід уможливлює процес активізації, інтенсифікації, оптимізації виховної діяльності за умов збереження унікальності внутрішнього світу та індивідуального досвіду вихованців”[21].

Отже, технологія виховного процесу – це чітко сплановане розгортання спільної педагогічної діяльності вихователя з вихованцями, яка спрямована на досягнення конкретної виховної мети.

Значна роль педагогічного проектування як особистісно-розвивальної технології полягає в тому, що вона є проміжною ланкою, між теорію та практикою виховання. Ця діяльність має бути спрямована на забезпечення

особистісно-розвивального підходу до виховання не лише окремої особистості, але й до класного колективу в цілому.

Технологія відрізняється точним управлінням, детальною розробкою програми виховного процесу.

Саме принцип технологізації виховного процесу передбачає послідовні дії педагога та правильно організовані ним дії вихованців, які підпорядковані досягненню спеціально спроектованих виховних завдань, що відповідають психологічним особливостям розвитку особистості. Так спроектований виховний процес гарантує позитивний кінцевий результат.

Оскільки проектування виховного процесу в загальноосвітніх навчальних закладах зорієнтоване на особистісний фізичний, психічний, соціальний і духовний розвиток учня, то дана технологія названа нами особистісно-розвивальною. В основу такого твердження покладено думку, що виховання – це розвиваюча відкрита система, основним системоутворюючим фактором якого є педагогічна взаємодія вчителя та учня [11,с. 43].

Проектування як технологія особистісного розвитку передбачає цілісний розвиток особистості учня та класного колективу на основі аналізу результатів виховання та об’єктивно впливає на фізичний, психічний, соціальний та духовний розвиток кожного члена колективу.

Слід виокремити такі завдання проектування виховної діяльності класного колективу:

1) забезпечення ефективної організації цілеспрямованого розвитку кожного вихованця та класного колективу в цілому;

2) включення кожного вихованця класного колективу в різні види життєдіяльності (фізично-оздоровчу, предметно-перетворювальну, навчально-пізнавальну, соціально-комунікативну, духовно-катарсичну).

Тому проектування як особистісно-розвивальна технологія організації виховного процесу в класному колективі розглядається нами як складна багаторівнева сукупність дій, які тісно взаємопов’язані між собою і розкривають послідовність й характер взаємодії класного керівника та вихованців.

Отже, основне завдання застосування проектної технології у виховній діяльності – домогтися позитивних змін у динаміці розвитку особистості та формуванні індивідуальності окремого учня.

Технологія відрізняється точним управлінням, детальною розробкою програми виховного процесу.

Саме принцип технологізації виховного процесу передбачає послідовні дії педагога та правильно організовані ним дії вихованців, які підпорядковані

досягненню спеціально спроектованих виховних завдань, що відповідають психологічним особливостям розвитку особистості. Так спроектований виховний процес гарантує позитивний кінцевий результат.

У результаті аналізу психолого-педагогічної літератури, на нашу думку, проектування виховної діяльності класу має складатися з наступних кроків, що представлені на рис. 1.3.:

Рис. 1.3. Основні етапи проектування виховної діяльності класного колективу

Отже, проектування як технологія виховної діяльності класного керівника включає в себе такі дії:

- психолого-педагогічну діагностику;
- визначення основних виховних цілей, уточнення та конкретизація виховних задач;
- прогнозування можливих результатів виховної діяльності класного керівника;
- моделювання (обґрунтування процесу виховної діяльності);
- остаточне планування, а саме точний розрахунок запланованих дій;
- реалізацію виховних планів;
- остаточні підсумки (відповідність між початковими та кінцевими результатами).

Нижче наведено особливості реалізації кожного етапу більш детально.

Проектування як технологія виховної діяльності класного керівника включає в себе такі дії:

- психолого-педагогічну діагностику;
- визначення основних виховних цілей, уточнення та конкретизація виховних задач;
- прогнозування можливих результатів виховної діяльності класного керівника;
- моделювання (обґрунтування процесу виховної діяльності);
- остаточне планування, а саме точний розрахунок запланованих дій;
- реалізацію виховних планів;
- остаточні підсумки (відповідність між початковими та кінцевими результатами).

Нижче наведено особливості реалізації кожного етапу більш детально.

Перш ніж спроектувати виховну діяльність класного колективу, необхідно отримати інформацію про особистості кожного із вихованців та класу загалом. Саме ця інформація є важливою для початку проектування виховної діяльності, яка може бути отримана в результаті психолого-педагогічної діагностики всіх рівнів розвитку учнів. На основі результатів діагностики окреслюються основні суб'єкти виховного впливу, добираються виховні завдання, встановлюються найбільш оптимальні форми стилю керівництва виховним процесом, з'ясовуються загальні методи та процедури моніторингу динаміки особистісної активності учнів.

Психолого-педагогічна діагностика є одним із основних компонентів процесу проектування, вона має розв'язувати завдання:

а) виявити особистісні якості учнів та рівні їх вихованості;

б) визначити особливості взаємодії "вчитель - учень";

в) окреслити взаємини учнів в колективі;

г) досліджувати умови та чинники, які б забезпечили повноцінний розвиток особистості.

На етапі *діагностики* варто застосовувати проблемно-інформаційний пошук, опитування, анкетування, експрес-діагностику та діагностику поглибленого типу.

Для того, щоб розпочати проектування виховної діяльності,потрібно створити в уяві образ об'єкта, якого хотілося б бачити у майбутньому. Співвіднести теперішній стан ситуації з майбутнім, тобто визначити виховні цілі, їх уточнити та конкретизувати, здійснити наступну дію початкового етапу – *цілепокладання.* Одним із головних моментів даного етапу є те, щоб виховні завдання були важливими не лише для учнів, але й для суспільства, людей, які їх оточують. На даному етапі майбутнє бачення ідеального

уявлення учнів починається із конструювання сучасної ситуації, що переходить до кінцевого формування образу. Такий образ має відповідати актуальним потребам суспільства. Цілі мають бути конкретними, реальними, спрямовуватися на проблеми сьогодення, які можна вирішити за допомогою проектування.

З вищевказаного очевидним є те, що класний керівник, спираючись на результати психолого-педагогічної діагностики, визначає основні цілі виховної діяльності, конкретизує їх через низку завдань, які забезпечують бажаний результат.

На основі отриманих результатів психолого-педагогічної діагностики та визначенні основних завдань класний керівник здійснює попереднє планування. Саме на цьому етапі окреслюються кінцеві результати *початкового планування*.

На етапі *проектування*, який містить процедуру прогнозування, добирається оптимальний варіант проектування виховної діяльності класного колективу. Одночасно окреслюється формування критеріїв, їх рівнів, які мають відповідати цілям та принципам самої діяльності.

Основними завданнями даного етапу є:

– визначення характеру досягнення цілей;
– виділення різних варіантів виховної діяльності та обрання серед них найрезультативнішого.

Ще одним із етапів проектування є *моделювання*, який зазначає структуру та зміст послідовності виховних завдань, вибір оптимальних форм та методів для реалізації проекту.

Особливістю моделювання виховної діяльності є: дослідження основних принципів виховної діяльності, в результаті якого отримують інформацію про виховний процес, його структуру, добираючи різні варіанти проведення виховної діяльності.

Не менш важливою складовою етапу проектування є остаточне планування, при якому відбувається точний розрахунок запланованих дій. Для виконання даного етапу потрібно співвіднести обсяг виховних завдань із часом, розподілити відведені терміни на підготовку, та проведення виховної діяльності. Дуже важливо, щоб після закінчення даного етапу були розроблені програми, плани, які б конкретизували зміст проекту.

Наступний етап – *етап впровадження проекту*, який забезпечує втілення змісту проекту у виховний процес. На цьому етапі основним, на нашу думку, є усвідомлене ставлення всіх учасників до проектування виховної діяльності класного колективу.

Важливість даного етапу ґрунтується на сумлінному виконанні кожного із завдань, адже їх реалізація дає можливість для швидкого та результативного завершення проекту.

Одним із найважливіших етапів проектування виховної діяльності є *етап корекції проекту*, оскільки саме даний етап визначає відповідність результатів із початковим задумом проекту. Звичайно, після отримання відповідних початкових та кінцевих результатів можливе проведення корекції проекту.

Заключний етап проектування виховної діяльності класного колективу передбачає остаточні висновки та визначення оцінки щодо майбутнього використання даного проекту у виховному процесі чи винайдення нового. На даному етапі проходить завершення проекту, виділяють останні результати та їх об’єктивну оцінку.

Основним предметом зусиль класного керівника як організатора виховної діяльності класного колективу має стати переведення виховної мети в перспективу життя вихованців. Задана класним керівником виховна мета має бути прийнята колективом вихованців, бо в противному випадку вчителю не вдається досягти поставленої мети. Коли вихованець приймає мету, вона робиться особистісно значущою та входить у систему його власних цілей.

Отже, у системі педагогічного проектування завдання щодо розвитку учнів складаються на основі конкретних визначених проблем та можливостей учнів у класних колективах, за результатами педагогічного аналізу та прогнозу розвитку усіх учасників навчально-виховного процесу. Основний зміст проектування полягає у виокремленні засобів, способів, які дозволяють вирішувати актуальні проблеми в організації виховної діяльності класного колективу.

Розділ 2. Методика впровадження проектування у виховний процес класного колективу

2.1. Організація життєдіяльності класного колективу за допомогою спеціально спроектованої виховної діяльності

Одним із важливих компонентів проектування виховного процесу класного колективу є планування та організація його життєдіяльності. Вона реалізується на основі процесу планування,яке дає можливість уявити надумане та з'ясувати проблеми, що можуть виникнути в результаті проектування виховної діяльності. Планувати виховну діяльність класного колективу – означає створити певну систему діяльності, яка б визнала порядок, терміни проведення виховних справ.

Основні організаційно педагогічні принципи реалізуються через наперед спроектовану систему форм та основних видів організації життєдіяльності учнів: фізично-оздоровчої, предметно-перетворювальної, навчально-пізнавальної, соціально-комунікативної, оцінно-орієнтаційної та ін.

Саме такі різні види діяльності, в яких учні найбільш активні й забезпечують фізичний, інтелектуальний, соціальний і духовний розвиток.

Організація життєдіяльності школярів є головним засобом виховання, формування життєвої активності і взаємин між суб'єктами взаємодії. Жодні вказівки, умовляння, повчання дорослих не змінять того факту, що характер дитини складається у процесі її власної життєдіяльності

Тому впродовж складання програми змісту виховної діяльності класного колективу необхідно дотримуватися таких вимог:

1) звичайно до розробки плану виховної діяльності потрібно залучати і самих учнів та їх батьків;
2) має бути присутня індивідуальна, корекційна робота;
3) приділяти належну увагу груповій роботі.

Під час плануваннята організації виховної діяльності класного колективу варто не забувати про принципи: цілеспрямованості, індивідуалізації, диференціації та багато інших.

Фізично-оздоровча діяльність формує фізичну активність, яка є компонентом здорового способу життя.

Під час формування фізичної активності одночасно взаємодіють соціальні, біологічні, педагогічні передумови, які значну роль відіграють у формуванні фізичної активності та здорового способу життя.

Особистісно-орієнтоване виховання підлітків має будуватися у формі співпраці вчителя з учнями, коли вони потрапляють у рівноправні умови: учень має змогу виявити самостійність думки, незалежність, здатність до вибору власної позиції. За такої умови забезпечується орієнтація на виявлення власних моделей поведінки школяра, притаманних саме для нього.

У ході співпраці вчитель створює учням різноманітні педагогічні ситуації (вибір, співпереживання, гарантований успіх, авансову довіру, творчість тощо). Ці ситуації мають відповідати певним віковим особливостям учня, наприклад, потребі у неформальному дружньому спілкуванні. Вони з самого початку ставлять перед учнем зрозумілі та посильні вимоги. Це зумовлює необхідність у багатоваріантності, гнучкості форм, організації різних видів діяльності: індивідуальна, парна, групова, колективна.

Повинно активно впроваджуватися особистісно-орієнтоване спілкування (контакт з учителем, утвердження людської гідності, підтримання в учня бажання долучатися до культури, гармонізація "хочу" і "можу"), тобто намагатися пробуджувати та розвивати активність підлітка.

Виховання школяра, де існує гармонійне поєднання фізичної досконалості та духовного багатства – це одна із актуальних проблем сучасної педагогіки. Сьогоденний розширений інформаційний простір, психічне навантаження – все це призводить до різних хвороб, які не притаманні молодому організму.

Важливою ланкою життєдіяльності класного колективу є фізично-оздоровча діяльність, що є основою фізичного виховання учнів.

Фізично-оздоровча діяльність покликана виховати в учнів любов до життя, власного здоров'я, сформувати в учнів потребу фізичного самовдосконалення, уміння зберігати та зміцнювати здоров'я.

Зазначимо, що фізичну активність варто діагностувати за допомогою таких методів та методик: педагогічне спостереження, бесіда, інтерв'ю, метод експертної оцінки та незалежних характеристик, анкетування. За допомогою дібраних нами методів діагностування визначати рівень фізичної активності підлітків. Дану процедуру мають здійснюватися класним керівником, медичним працівником, вчителем фізичної культури, батьками, учнями шляхом використання методу незалежних характеристик. При цьому використовувати розроблену нами анкету (Додаток А).

Школярі мають обрати такі види фізично-оздоровчої діяльності, які б підкреслювали їхні інтереси, здібності. Фізично-оздоровча діяльність має реалізуватися на засадах цілісності, системності. Це допоможе не лише зміцнити здоров'я, а й підвищити оздоровчу активність.

Фізично-оздоровча діяльність виступає як стійке особистісне утворення, це інтегральна якість, яка складається з комплексу фізичних, емоційних, інтелектуальних властивостей і окреслюється в ініціативній, необхідній фізично-оздоровчій діяльності. Фізично-оздоровча діяльність формує фізичну активність, яка є компонентом здорового способу життя.

Система роботи включає в себе організацію шкільного режиму: дотримання у школі гігієнічних норм щодо освітлення, температури повітря, шкільного обладнання, раціонального харчування, загартування; профілактичне медичне обстеження, пропаганду здорового способу життя і залучення учнів у різні види спортивно-фізкультурної діяльності: класні години (“Життя і здоров’я людини”, “Права і обов’язки підлітків щодо збереження і зміцнення здоров’я”, “Спілкування і здоров’я”); години спілкування (“Видатні постаті про здоров’я”, “Українські прислів’я і приказки про здоров’я”, “Правила поведінки біля водойм, в лісі”, “Чому шкідливе куріння?”, “Скажи наркотикам – НІ!”); конференції (“Спортивні ігри та їх оздоровлювальний потенціал”, “Алкоголь та його вплив на здоров’я”, “Особиста відповідальність про здоров’я”);круглі столи (“Рухова активність та її вплив на розвиток підлітків”, “Сон і здоров’я”, “Активний відпочинок та його види”, “Що ми їмо?”, “В здоровому тілі – здоровий дух”); виховні години (“Формула здорового способу життя”, “Основи безпечної життєдіяльності”; “Як зберегти своє здоров’я”, “Обережно, гриби!”).

Для учнів можна повести урок-тренінг “Обережно, гриби!”, який запропонувати у незвичній формі рольової гри. Наприклад: клас поділити на групи: умовно-їстівні, їстівні та неїстівні гриби. Кожен учень репрезентував би окремий гриб, його зовнішні характеристики, доповідав би про місце знаходження гриба в лісі, решта групи все сказане учнем ілюстрували на плакатах та за допомогою презентацій. В кінці заняття школярі, підводячи підсумок вивченому, зазначали, які гриби є отруйними, основні причини отруєнь, загальні симптоми отруєння грибами та основні правила безпечного споживання навіть їстівних грибів.

Також можна запропонувати конференцію “Що ми їмо?” На цьому занятті учні мають самостійно окреслити список найбільш шкідливих для організму продуктів харчування (чіпси, сухарики з різними приправами, енергетичні напої (лонгер, RedBull тощо), газовані напої (Coca-Cola, Sprite, Pepsi), різні жуйки тощо). На конференцію варто запросити медичного працівника, який разом із школярами особливу увагу зосереджуватиме на окресленні наслідків постійного споживання таких продуктів, оскільки воно спричинює розлади шлунку, виразки підшлункової залози, хронічні хвороби нирок та печінки.

Щоб зацікавити учнів фізичною культурою, спортом та оздоровити школярів, доречно проводити туристичні походи. Саме вони загартовують учнів, вчать любити природу, а проведення різних естафет та ігор (“запитання мудрецю”, “правда чи дія?”, “малюнок наосліп”, “надписи на спині”, “три ноги”, “біг із картоплею”, “збери слово”, “море хвилюється раз…”) привчають учнів бути відповідальними, самостійними, допомагати однокласникам.

Також учням потрібно пропонувати проведення вечорів, різноманітних бесід про важливість дотримання здорового способу життя та, навпаки, про шкідливий вплив поганих звичок. Стимулюванню фізичної активності учнів будуть сприяти організовані свята козацької слави, вечори козацьких традицій, про побут та звичаї Запорізької Січі.

Для закріплення думки у дітей про важливість спорту у житті людини можна запросити місцевих спортсменів, тренерів; пропонувати учням відвідувати спортивні змагання, читати книги про спорт, про спортсменів та їх потім обговорювати. Слід зазначити, що не менш важливим для фізичного здоров’я є щоденне виконання низки оздоровчих вправ вдома.

Навчально-пізнавальна діяльність формує та розвиває інтелектуальну активність. Виховний характер пізнавальної активності поглиблюється за умови постійної участі учнів в таких ситуаціях, де вони повинні точно та лаконічно подавати власні думки, коментувати міркування однокласників, ділитися своїми знаннями з іншими.

Інтелектуальну активність потрібно діагностувати за допомогою таких методів та методик: опитувальник для підлітків (Додаток Б), методика визначення виміру загального рівня розвитку особистості (тест Р. Кеттела) та психодіагностика інтелекту за допомогою “Тесту розумових здібностей” (Р. Амтхауера) (Додаток Б 1), аналіз результатів навчальних досягнень, бесіда, спостереження, експертна оцінка.

Встановлено, що утворення інтересу, активізація діяльності учнів, тобто інтелектуальне виховання ефективно здійснюється шляхом проведення:предметних олімпіад;виставок гурткових дитячих робіт;урочистих годин з нагоди відзначення кращих учнів, знавців окремих предметів, переможців конкурсів;конкурсів знавців певного предмета (брейн-ринг, КВК, “Естафета ерудитів”); походів у музей, бібліотеку; захистів фантастичного проекту: “Школа нового тисячоліття”; ігор “Пізнавши себе, ти пізнаєш світ”, тощо.

Розвиткові інтелектуальної активності школярів сприятиме проведення таких виховних справ як створення фантастичного проекту “Школа майбутнього”, написання книги про рідний край, школу чи клас.

Надзвичайно цікавою справою для школярів є організація проекту, де учні можуть подавали власні ідеї та думки щодо школи. Можна попросити, щоб школярів зазначати побажання стосовно організації виховних заходів протягом року.Адже не все, що пропонує класний керівник у річному плануванні,для учнів є цікавим, і тому активність школярів майже відсутня.

Варто зазначити, що правильне та своєчасне проведення заходів створює сприятливі умови для розвитку пізнавальних інтересів, залучає учнів до пошукової діяльності.

Найважливішим моментом соціалізації людини є формування її соціальної активності, що виявляється у поведінці особистості та її діяльності. Загальними критеріями активної соціальної особистості є спрямованість на інтереси, потреби, цінності, їх особливості та втілення. Соціальна життєва позиція особистості є багатомірною. Така активність визначає рівень входження особистості в соціальне середовище та її самовизначення як самостійного суб'єкта.

У контактуванні людина самовизначається, виявляючи свої індивідуальні особливості, спілкування пронизує всю життєдіяльність особистості.

Під час організації соціальної активності педагогам необхідно знати, що взаємний зв'язок між членами учнівського колективу – це своєрідна система, яка характеризується певними зв'язками між вихованцями та колективом в цілому. На кожному етапі розвитку особистості спілкування між членами колективу виконує різні функції.

Зокрема, на початковому етапі комунікація виконує інформаційну та мотиваційну функції, які у взаємозв'язку впливають на виховний результат.

Вже на наступних етапах, спілкування в колективі набуває статусу власне комунікативної діяльності і виконує предметно-перетворювальну функцію, яка характеризується піклуванням про інших учнів, тобто формується почуття дружби, і тим самим закріплюється культура порозуміння.

Соціальну активність варто діагностувати за допомогою таких методів та методик: опитувальники для визначення рівня розвитку потреби у визнанні; рівень соціально-психологічної адаптованості у колективі однолітків; самостійність та відповідальність у прийнятті рішень, уміння сприймати, розуміти (Додаток В); спостереження, незалежних характеристик, експертної оцінки.

Планування комунікативної структури життєдіяльності колективу передбачає організацію низки виховних заходів, які б відповідали основним виховним завданням та цілям педагогічної та моральної ситуації в колективі,

особливостям соціальної активності не лише певних учнів класу, але й всього учнівського колективу загалом.

Слід наголосити, що ефективність впливу форм та засобів комунікативної діяльності висока лише в тому випадку, коли педагогічна модель буде враховувати психологічні особливості спілкування учнів на кожному віковому періоді.

Для підвищення соціальної активності підлітків варто проводити українські народні свята, застосовуючи при цьому елементи мовленнєвого етикету українців, впроваджувати курси риторики, комунікативні тренінги. Не менш важливим є проведення бесід на різні теми, конкурсів, диспутів, фестивалів, літературних вечорів, щоб допомогти дітям чути та розуміти оточуючих, навчити підлітків висловлювати та відстоювати власну думку.

Також потрібно проводити комунікативні тренінги, які направлені на корекцію негативних проявів у взаємовідносинах, що впливають на самосприйняття особистості в соціальній групі; її зміст має забезпечити позитивні особистісні зміни, стабілізацію міжособистісного спілкування, зниження рівня агресії у поведінці школярів. Комунікативні тренінги мають вирішувати низку завдань, а саме: розвинути в учнів здатність пізнавати себе та оточуючих; сформувати у них почуття власної гідності, значущості в колективі; зміцнити соціальний статус деяких учнів у колективі.

Програма комунікативного тренінгу розрахована на п’ять занять, які завжди мають розпочинатися приблизно в той самий час та день. Це дасть можливість учням зрозуміти, що їх класний колектив є одним цілим та створити довірливі стосунки в колективі. Кожне заняття має будуватися за принципом висхідності, тобто, якщо перше заняття має на меті познайомити учасників комунікативного процесу, сформувати у них навички групової взаємодії та ефективного спілкування, то п’яте заняття спрямоване вже на розкриття сутності відповідальної поведінки та продуктивного спілкування.

Особливістю комунікативного тренінгу є те, що кожне заняття має однакову структуру:

- на початку заняття проходить короткий анонс думок учнів з приводу минулого заняття. Це забезпечило наступність та безперервність всього комунікативного процесу;
- оголошення теми заняття, яке супроводжується роздумами школярів над нею;
- основна частина, яка складалася із вправ та ситуацій, які підпорядковані кожній темі окремого заняття;
- підсумки заняття, тобто безпосереднє обговорення подій, що відбулися на занятті.

Важливою особливістю є те, що кожному учаснику надавались приблизно однаковий час і можливість участі в груповому процесі. Якщо хтось із учнів взагалі не брав участі в роботі, тоді класний керівник має звернути на це увагу.

Надзвичайно ефективним є впровадження курсів риторики, які спрямовані на формування у підлітків ефективної мисленнєво-мовленнєвої діяльності.

Цей курс риторики складається з чотирьох занять, які охоплюють найважливіші моменти:

1. Народна риторика – основа мовленнєвої поведінки кожної особистості.
2. Композиція промови, її тема, вид та цільова установка.
3. Промовець та аудиторія. Вимоги до тез та їх аргументація.
4. Основні положення риторичного ідеалу. Культура ораторської мови.

Перше заняття – “Народна риторика – основа мовленнєвої поведінки кожної особистості” має на меті ознайомити учнів із системою мовного етикету українців: формулами вітання, звертання, прощання, вибачення, подяки, побажання, прохання, пропозиції, поради, згоди, відмови, співчуття, похвал; розвивати вміння зв’язно висловлювати власні думки; виховувати любов та повагу до традицій українського народу. На практичному занятті дібрати низку вправ на знання українських прислів’їв та приказок. Різноманітні завдання передбачатимуть діяльність щодо вибору закінчень, обґрунтовувати та коментуватизразків усної народної творчості.

Друге заняття – “Композиція промови, її тема, вид та цільова установка”. Основа такого заняття полягає у розкритті взаємозумовленості теми й мети виступу, ознайомлення учнів з порядком підготовки до виступу, зокрема з можливими способами опрацювання матеріалу (виписками, складанням конспекту). На занятті діти мають навчитися формувати комунікативні вміння: розвивати увагу, пам’ять, мислення, збагачувати мовлення та словниковий запас. Практичними завданнями на занятті мають стати цікаві вправи на визначення виду мети виступу, коментарі висловів видатних ораторів.

Третє заняття – “Промовець та аудиторія. Вимоги до тез та їх аргументація”, метою якого є ознайомлення учнів із особливостями аудиторії, до якої звертається оратор, та із основними поняттями “теза”, “аргумент”. Вже на третьому практичному занятті учні мають виголошувати промови, брати участь в інсценізованих діалогах. В дискусіях, впродовж яких школярі повинні вступати у діалоги, вправно дискутувати, переконувати опонентів щодо правильності власних думок та заперечувати думкам співрозмовників.

Четверте заняття – “Основні положення риторичного ідеалу. Культура ораторської мови”. На занятті учні мають знайомитися з елементами культури мовлення оратора та основними положеннями риторичного ідеалу. На практичному занятті школярі будуть виголошувати власно складені промови, відповідати на отримані від слухачів запитання та вільно дискутували із аудиторією. На цьому занятті учні, систематизуючи знання, вміння та навички, здобуті на заняттях, впорядковують пам’ятки для початківців про те, як потрібно складати та виголошувати промови, як правильно вести діалог, дискутувати з опонентами.

В результаті учні зможуть вільно висловлювати свої думки. За допомогою риторичних курсів учні удосконалять свої вміння спілкуватись з іншими людьми, зможуть вступати в різні дискусії, диспути, а також переконувати опонентів щодо правильності своїх позицій.

Школярі про культуру спілкування дізнаються більше, коли безпосередньо будуть брати участь в бесідах, розповідях, конференціях. Можна запропонувати безліч різноманітних тем: про роль спілкування в житті людини, про основні якості, якими має бути наділена кожна особистість: тактовність, люб’язність, ввічливість, правдивість, коректність, і, навпаки, про людські вади, а саме: брехливість, впертість, лицемірство, лукавство, неуважність, пихатість тощо.

Сьогодні активно відбувається процес оновлення змісту освіти й удосконалення систем духовного виховання учнів. Тому головною метою загальноосвітньої школи є сформувати в учнів переосмислення високоморальної громадської позиції, національної свідомості, потяг до прекрасного. І в свою чергу, сучасний вчитель повинен збагнути зміну усталених канонів у суспільстві щодо моральних цінностей.

Базовим для педагогіки є положення про те, що духовна культура людини формується в процесі виховання. Крім нього, жодного іншого способу оволодіння людиною духовною культурою не може бути. На це ще у XVIII ст. наголошував К. Гельвецій. Але в наш час процес виховання взагалі та прищеплення духовності зокрема потребують нового переосмислення відповідно до завдань оновлення всіх сфер людської життєдіяльності, формування в нашій країні демократичного гуманного суспільства.

Духовна активність вибудовується на основі оціночних здібностей до себе, власних можливостей, своєї гідності.

При вивченні духовної активності перш за все потрібно досліджувати мотиваційну сферу, ціннісне ставлення учня до виховного процесу в школі, життя, оцінювати рівень самооцінки та самовдосконалення школярів.

Духовну активність діагностувати за допомогою таких методів та методик: визначення змісту і сформованості їх ціннісних орієнтацій та життєвих планів за допомогою спостереження, анкетування, інтерв'ю (Додаток Г).

При моделюванні та організації духовної активності варто звертати увагу на моральні позиції, цінності, норми, моральні ідеали та установки підлітка, а також врахувати взаємини, які склалися з однолітками та з оточуючими людьми.

З метою підвищення рівня сформованості духовної активності основна увага класних керівників має зосереджуватися на реалізацію таких завдань:

- розкриття школярам сутності духовних цінностей, які необхідно виявляти у ставленні до своїх рідних, близьких та оточуючих людей;
- сформування в учнів систему духовних цінностей (громадянських, національно-культурних, загальнолюдських);
- удосконалення здатності оцінювати та самооцінювати вчинки в колективі та суспільстві;
- розвивання в учнів вміння обирати для себе манеру поведінки та форму спілкування із оточуючими тощо.

Для ефективного формування духовної активності учнів варто враховувати моральні позиції, цінності та норми, які притаманні вихованцям. Духовні цінності учня простежуються у поведінці, яка багато в чому залежить від того, що є сутністю життя школяра, які цілі перед собою ставить та якими засобами дані цілі досягає.

Встановлено, що формування духовної активності підлітків ефективно здійснюється шляхом проведення: тематичних вечорів ("Запали свічку" до дня Пам'яті голодомору, "Велика Перемога", присвячена Другій Світовій війні); відвертих розмов ("Вчинки людини", "Людські достоїнства та вади", "Щастя краще багатства"); культурно-масових робіт (провідати ветеранів Великої Вітчизняної війни, допомогти по господарству людям похилого віку, прибирати території біля пам'ятників культури, водойм), тощо.

Важливим напрямом підвищення рівня духовної активності учнів є проведення доброчинної роботи. Учні систематично мають відвідувати ветеранів Великої Вітчизняної війни, допомагати людям похилого віку по господарству, не лише по суботах, але й серед тижня колективно прибирати території біля пам'ятників культури, річок, ставків.

Для формування в учнів духовних цінностей діти залучаються до відвідування виставок квітів, картин, літератури, влаштовувати художні читальні, що дасть змогу ознайомити із шедеврами світової та української літератури від давніх часів до сучасності.

Цікавими формами розвитку духовної активності є влаштування кінолекторіїв, де учні будуть переглядати історичні, документальні фільми на важливі теми. Після перегляду фільму мають проводитися “круглі столи”, на яких учні і обговорюватимуть, і, навіть дискутувати на проблеми, які порушувались у фільмах.

Надзвичайно ефективним засобом формування духовної активності є проведення тематичних вечорів, наприклад, на тему “Запали свічку”, який присвячено до дня Пам’яті голодомору. Впродовж заходу можна запропонувати учням перегляд фрагментів документального фільму про голокіст 1932-1933 років, потім провести заздалегідь сплановане інсценізування невеличких сцен. Після проведення виховного заходу доцільно було б організувати бесіду під час, якої школярі змогли б проаналізувати почуте та побачене на тематичному вечорі. Можна запропонувати сходити до старожилів та запитати про події тих страшних часів, а в результаті видана невеличку збірку спогадів.

Правильне та своєчасне використання вищезазначених форм сприяло формуванню в учнів життєвого досвіду об’єктивно оцінювати власні вчинки та вчинки інших людей, адекватно орієнтуватися в життєвих ситуаціях,

Отже, духовна активність формується найефективніше, якщо виховний процес організується на основі співтворчості вчителя з учнем, якщо визнаються права і свободи підлітка, якщо спілкування підлітків будуються на гуманістичних принципах і ціннісному ставленні до людини та до самого себе.

2.2. Рекомендації щодо здійснення виховної діяльності класного колективу

Нами в підрозділі 1.2. розкрито основні етапи проектування виховної діяльності класного колективу. Першим та важливим етапом є діагностика, яку визначаємо як діяльність, спрямовану на вивчення та розпізнання стану об’єктів і суб’єктів виховання та розвитку з метою співробітництва з ними та прогнозування процесу виховання та розвитку. На основі вивчення стану фізичну, інтелектуального, соціального та духовного розвитку кожного із вихованців класу потрібно скласти колективну карту розвитку, що подано в таблиці 2.1

Таблиця 2.1

Карта розвитку класного колективу

Показники	**Навчальні роки**											
	2009-2010			**2010-2011**			**2011-2012**			**2012-2013**		
	Рівні											
1. Фізичний розвиток	**В**	**С**	**Н**	**В**	**С**	**Н**	**В**	**С**	**Н**	**В**	**С**	**Н**
1.1 Фізична активність												
1.2. Фізична підготовка												
2. Психічний розвиток	**В**	**С**	**Н**	**В**	**С**	**Н**	**В**	**С**	**Н**	**В**	**С**	**Н**
2.1. Інтелектуальна активність												
2.2. Мотивація навч. діяльності												
3. Соціальний розвиток	**В**	**С**	**Н**	**В**	**С**	**Н**	**В**	**С**	**Н**	**В**	**С**	**Н**
3.1. Соціальна активність												
3.2. Міжособистісні взаємини в колективі												
4.Духовний розвиток	**В**	**С**	**Н**	**В**	**С**	**Н**	**В**	**С**	**Н**	**В**	**С**	**Н**
4.1. Духовно-катарсична активність												
4.2. Самооцінка												

Базуючись на результатах діагностики можна визначити педагогічно доцільні форми стилю керівництва виховним процесом; дібрати і ранжирувати виховні завдання; спланувати життєдіяльність класного колективу; підготувати методи і процедури моніторингу динаміки активності учнів.

Адже, ще відомий педагог К. Ушинський вважав, що перш ніж починати виховувати людину, потрібно її вивчити в усіх відношеннях[29].

Діагностика (від. грецького “діа” – прозорий і “гносис” – знання) – загальний спосіб отримання попередньої інформації про предмет або процес, що вивчається [28, 232].

Деякі науковці диференціюють психологічну та педагогічну діагностики. На нашу думку, такий поділ не є доцільним, адже не можна навчити дитину, не враховуючи її вікові психологічні особливості.

За словами цього вченого, “діагностика як галузь педагогічних та психологічних знань не займається розробкою переліку груп, типів, класів, до одного з яких повинен бути віднесений конкретний об’єкт педагогічної

дійсності. Це функція теоретичного пізнання, яка виділяє також суттєві ознаки кожного із цих типів, класів. Зате на долю цієї категорії припадає решта: конструювання сучасного і надійного приладу для фіксації стану суттєвих ознак, розробка алгоритмів і процедур прийняття рішень, підготовка відповідних методичних рекомендацій для передбачуваних користувачів діагностичного засобу"[13, с.42].

На думку Б. Бітінаса та Л. Катаєвої, діагностика як науковий напрям має дібрати низку показників стану педагогічних та психологічних явищ і процесів. На основі отриманих даних має бути розроблений діагностичний засіб, який і розкриває цілісну картину про істинний стан об'єкта чи суб'єкта.

Для вдалого проектування виховної діяльності класного колективу необхідно мати діагностичні дані особистісних якостей кожного учня. Із урахуванням таких даних класний керівник аналізує оптимальні шляхи проектування виховного процесу класного колективу.

Незважаючи на це, у класного керівника виникають труднощі у вивченні індивідуальних особливостей учня, тим самим ускладнюється можливість особистісно орієнтованого підходу до кожного школяра зокрема та колективу загалом.

Тому за такої ситуації великого значення набуває діагностична діяльність класного керівника. Безумовно, за допомогою методичної літератури педагог може створити власну модель діагностики розвитку особистості та колективу. До такої роботи доцільно залучити психолога, який буде консультувати і відстежувати результати виховної діяльності, протягом якої може здійснювати необхідну корекцію.

Вже сьогодні надзвичайно наявний великий арсенал методів діагностики (прості, цікаві для учнів), які пропонуються класному керівнику. Виділяють: метод опитування, спостереження, анкети, бесіди, аналіз документів, тести тощо.

Основними об'єктами психолого-педагогічної діагностики можна назвати [15]:

- сформованість особистісної активності учнів (фізичної, інтелектуальної, соціальної і духовної);
- рівень включення у різні види діяльності школярів;
- соціальне оточення та його виховні впливи на підлітка;
- особливості впливу сімейного, класного та загальношкільного колективу на виховання учня;
- зміст та ефективність виховної діяльності класного керівника.

Всі ці об'єкти постійно змінюються, розвиваються і звичайно взаємодіють між собою.

Діагностика передбачає вивчення як окремих учнів так і учнівського колективу в цілому. В результаті діагностичних методик класний керівник отримує дані про стан виховного процесу, рівень особистісної активності та вихованості учнів, обробляє ці дані, аналізує й оцінює їх, корегує та прогнозує подальший розвиток виховного процесу.

На теоретичному та прикладному рівнях діагностика дає відповідь на такі питання: що вивчати, якими методами, як використовувати результати в майбутньому.

Впродовж виховної діяльності класний керівник має не лише володіти інформацією про вихованців, а й використовувати її, для ліквідації проблем, які виникають у вихованні.

Науковці називають такі види діагностики: первісна, попередня, періодична, повторна, підсумкова.

Первісна діагностика проводиться зазвичай, коли діти лише тільки приходять до школи, бо дитина приходить до школи з певним рівнем підготовки, і вже досягла певного рівня розвитку: фізичного, психічного, соціального, духовного. Результати даної діагностики є важливим інформативним матеріалом для вчителів.

При проведенні попередньої діагностики збирається інформація про психолого-педагогічну ситуацію, в якій відбувається виховний процес. На основі попередньої діагностики розглядається рівень розвитку якостей особистості.

Періодичне проведення діагностикиварто проводити раз на рік за певною програмою для всіх учнів, за певної необхідності – індивідуальну діагностичну роботу. Мета повторних діагностичних зрізів – одержання інформації про створення реальної картини сформованості особистісної активності школяра [13, с. 111].

Повторне діагностування динаміки активності особистості дає змогу класному керівнику простежити за процесом розвитку учня, завжди мати нову, достовірну інформацію.

Виділяють два рівні психолого-педагогічної діагностики в школі: групову та індивідуальну.Групова діагностика оперує узагальненою інформацією про клас, індивідуальна – дає змогу класному керівникуволодіти поглибленою інформацією про кожного учня. Отже,можна виділити два варіанти: експрес-діагностику та діагностику поглибленого характеру. Експрес-діагностика виконує функцію чіткого і швидкого обстеження на широких вибірках.

Компонентна діагностика описує процес виховання, його властивості, ознаки і параметри.

При структурній діагностиці визначається будовавиховного процесу (мета, завдання, зміст виховання, форми і методи, результат виховання), встановлюються зв’язки, взаємозалежність та взаємозумовленість між його окремими компонентами.

Системна діагностика дозволяє визначити функції окремих сторін виховного процесу як цілісного системного явища, а також функцію розвитку цього процесу.

На етапі зібраної детальної інформації про психолого-педагогічну ситуацію в класному колективі, про кожного вихованця зокрема, класний керівник має скласти графічно-сітковий план виховної діяльності класного колективу (див. табл. 2.2), що розробляється на один навчально-виховний рік, має поділ на місяці, тижні, охоплює всі види життєдіяльності (фізично-оздоровча, навчально-пізнавальна, предметно-перетворювальна, соціально-комунікативна, оцінно-орієнтаційна); індивідуальну, групову та профілактичну, корекційну діяльність; роботу з батьками.

Таблиця 2.2

Місяці	Тижні	Види життєдіяльності					Індивідуальна. та групова профілактична корекційна діяльність	Робота з батьками
		Фізично-оздоровча	Навчально-пізнавальна	Предметно-перетворювальна	Соціально-комунікативна	Оцінно-орієнтаційна		

Планування становить собою наперед розраховану систему дій, що передбачає певний порядок, розподіл в часі, термінах реалізації. Залучення школярів до найрізноманітніших видів діяльності має забезпечити максимальну реалізацію їх активності, самостійності, ініціативності, самотворчості в цих видах життєдіяльності. А це передбачає здійснення моніторингу активності суб’єктів виховання в різних видах діяльності, визначення динаміки рівнів розвитку активності.

Особливого значення та актуальності набуває проблема створення такої виховної системи, яка б у повній мірі забезпечила формування особистості з високим рівнем духовності, яка вміла творчо мислити та реагувати на зміни в оточенні й самій творити їх.

Вагомий внесок у розвиток виховної діяльності школярів зробив видатний педагог В. Сухомлинський, який визначив необхідні умови правильної організації вільного часу учнів: чітка організація виховної діяльності; різноманітні форми і методи виховної роботи; вивчення інтересів дітей, практична спрямованість заходів.

Сьогодні виховна діяльність сприяє становленню особистості як творця і проектувальника життя через гуманізацію взаємин між класним керівником та вихованцями. Включаючись у спеціально організовану виховну діяльність, школяр щоразу виступає в новій ролі, і це вимагає від нього свідомого виконання нових функцій. Багатогранність педагогічних засобів виховної діяльності широко розкриває світ інших людей, на вчинках і поведінці яких школярі вчаться любити і поважати оточуючих.

Велике значення має участь школярів у розробленні та практичному втілення власних проектів, проведення акцій, пошукова робота.

Пропонуємо зразки проектів, що варто використовувати у виховній діяльності:

Проект “Квітни, моя рідна школо!”

Проект довготривалий і колективний.

Мета проекту: розвиток особистості через формування трудових вмінь та навичок.

План проекту. Протягом проекту класний колектив поділяється на дві групи.

Перша група складатиметься з дівчат. Дівчата відповідатимуть за озеленення пришкільної ділянки біля центрального входу школи. Вони складатимуть план озеленення пришкільної території, який буде обговорено на виховній годині класу і внесено корективи. Дівчата самостійно зростили розсаду, яку і висаджували відповідно до плану.

Друга група складатиметься з хлопців. Вони проектують й оздоблять клумби декоративним камінням. Ще одним завданням хлопців буде змайструвати декілька лавочок, що мають прикрашати територію.

Своєрідний звіт про виконану роботу відбудеться на святкуванні та урочистій ході до Всесвітнього дня довкілля.

Кінцевий продукт проекту: прикрашення території школи, оздобленими коштовним камінням, клумби з різних квітів та кущів, виготовлення лавочок.

Проект “Подаруй частинку уваги”

Проект середньої тривалості, колективний.

Мета проекту: формування в учнів милосердя, уваги до знедолених дітей-сиріт.

План проекту. Класний колектив об'єднується для здійснення єдиної мети – подарувати моменти радості для дітей, які залишилися сиротами. Школярі підготують стіннівку "Подаруй радість дитині", в якій агітуватимуть всіх учнів школи до колективного збору дитячих домашніх іграшок.

Тим часом хлопці класного колективу змайструють годівнички, а дівчата візьмуть продукти для того, щоб разом з вихованцями дитячого будинку погодувати пташок.

Кінцевий продукт проекту: змайстровані годівнички, стіннівка, що стала підґрунтям для збору іграшок.

Проект "Допоможемо людям похилого віку, що живуть поруч з нами"

Проект довготривалий, колективний.

Мета проекту: виховувати повагу до людей похилого віку, створити ситуацію допомоги по господарству.

План проекту. Протягом року учні класу допомагатимуть бабусям та дідусям: в селах школярі допомагатимуть прибирати на городах, в саду; в місті – будуть приносити людям похилого віку продукти харчування та ліки. Учні організують концерт до Міжнародного дня людей похилого віку, укладуть запрошення, які рознесуть по домівках стареньких.

Кінцевий продукт проекту:розроблення сценарію на свято до міжнародного дня людей похилого віку, макетів запрошень.

Проект "Вічна пам'ять солдатам Великої Вітчизняної Війни"

Проект середньої тривалості, колективний.

Мета проекту: вивчення учнями основ пошуку та збору фактів історичного характеру, виховати почуття патріотизму до рідного краю.

План проекту. В ході підготовки проекту учні класу об'єднуються в групи.

Перша група кореспондентів. Учні сходять до ветеранів війни та за допомогою інтерв'ю дізнаються про цікаві історії та подробиці воєнних 1939 – 1945 років.

Друга група редакторів, які, узагальнюючи розвідки кореспондентів, напишуть статтю у шкільній газеті в розділі "Героїчна минувшина нашого краю".

Третя група режисерів займуться написанням сценарію свята “Велика Перемога”.

Кінцевий результат проекту: розроблений сценарій свята “Велика Перемога”, підготовлений та видрукуваний розділ шкільної газети “Героїчна минувшина нашого краю”.

Проект “У дружбі наша сила”

Проект середньої тривалості, колективний.

Мета проекту: розвивати дружні стосунки в колективі, виховувати почуття дружби.

План проекту. Протягом підготовки до проекту школярі мають об’єднатися у декілька груп.

Перша група соціологів – проведе анонімне анкетування серед однокласників на предмет дружніх стосунків в класному колективі.

Друга група журналістів підготують стіннівку на тему: “Окраса людини – друзі”, в якій подадуть висловлювання відомих поетів, письменників про дружбу.

Третя група організаторів доберуть ігри, вправи для проведення виховної години “У лиху годину пізнаєш вірну людину”.

Кінцевий результат проекту: виготовлена стіннівка “Окраса людини – дружба”, сценарій виховної години.

Проект “Збережи ялинку!”

Проект середньої тривалості, колективний.

Мета проекту: формування дбайливого ставлення до природи та відповідальності за її майбутнє.

План проекту. Класний колектив було поділено на групи: група соціологів та екологів.

Група соціологів здійснює опитування серед мешканців міста чи села з метою визначення відсотка купівлі штучної та справжньої ялини на Новий Рік. Після отриманих результатів опублікують висновки опитування.

Група екологів за допомогою плакатів, розповідей, статистичних даних переконує велику кількість людей, щоб запевнити їх у погіршенні екологічного стану навколишнього середовища. На основі такої діяльності учнями проводиться акція “Збережи ялинку”, на якій шкільні екологи радять не зрубувати ялинку на свята, а прикрасити лише її гілочку. Це збереже екологію, а запах гілочки справжньої ялини подарує новорічний настрій.

Кінцевий результат проекту:виготовлення презентації, що відображає результати статистичних даних анонімного опитування мешканців на предмет підготовки інтер'єру домівки до Нового року.

Проект "Веселі старти"

Проект середньої тривалості, колективний.

Мета проекту: вивчення основ організовувати свято фізичної культури "Веселі старти", виховувати почуття дбайливого ставлення до власного здоров'я та здоров'я рідних людей.

План проекту: До початку спартакіади "Веселі старти" клас поділяється на дві команди: організаторів та декораторів.

Команда організаторів займається організаційними моментами: визначають ведучих, укладають сценарій свята, визначають процедуру проведення фізичних вправ (човниковий біг, різні естафети з м'ячем, перегони на руках, стрибки у мішках та ін.).

Команда декораторів відповідає за оформлення спортивної зали: плакати, спортивне устаткування, форми учасників двох команд ("Батьки", "Діти"), музичний супровід ходу сімейних змагань.

Кінцевий результат проекту: розроблений сценарій до сімейної спартакіади "Веселі старти" з відповідним обладнанням, що пропагує здоровий спосіб життя.

У процесі виховної діяльності розвивається така важлива якість особистості, як відповідальність, яка стає мотивом діяльності, керуючою ланкою у випадку вибору. Школяр вчиться відповідати не тільки за свою поведінку, а й за власні вчинки, думки, виробляється наполегливість, допитливість.

Отже, такий підхід у проектуванні виховного процесу зведе до мінімуму педагогічні експромти, перетворить його із мало впорядкованої сукупності дій педагогів у цілісну спроектовану педагогічну взаємодію, зробить його цілеспрямованим, усвідомленим у визначенні виховної стратегії. Застосування проектної технології у виховній діяльності, коли враховується участь кожного з суб'єктів виховання у розвитку особистості, дає можливість більш надійно прогнозувати виховні ситуації та їх розвивальний ефект за віковими періодами, соціально-психологічними умовами конкретного навчального закладу, раніше реалізованими цілями і завданнями виховання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Безрукова, В. Педагогика: Проективная педагогика / В. Безрукова. – Екатеринбург : Деловая книга, 1996. – 342 .
2. Беспалько, В. Психологические парадоксы образования / В. Беспалько // Педагогика. – 2000.– № 5.– С. 13-20.
3. Бойченко, В. Теорія виховання : навч. посіб. / В. Бойченко. – Умань : ПП Жовтий, 2011. – 128 с.
4. Волков, И. Проектный анализ : учебник для студ. вузов / И. Волков, М. Грачева. – М. : ЮНИТИ, 1998. – 423 с.
5. Дубасенюк, О. Основи теорії і практики професійної виховної діяльності / О. Дубасенюк. – Житомир : Житомирський держ. пед. ін.-т., 1995. – 187 с.
6. Єрмаков, І. Проектний підхід у школі життєвої компетентності / І. Єрмаков // Підручник для директора. – 2005. – № 9-10. – С. 32-49.
7. Зайченко, І. Педагогіка : навч. пос. для студ. вищих пед. навч. закладів. – Чернігів, 2003. – 528 с.
8. Каган, М. Человеческая деятельность. (Опыт системного анализа) / М. Каган. – М. : Политиздат “Звезда”, 1974. – 328 с.
9. Киричук, В. Управління розвитком особистості учня засобами педагогічного проектування : монографія / В. Киричук – К. : Інформаційні системи, 2009. – 164 с.
10. Киричук, В. Проектування особистісно-розвивального змісту навчально-виховного процесу в комп’ютерному комплексі “Універсал” : монографія / В. Киричук. – К. : Інформаційні системи, 2009. – 202 с.
11. Киричук, В. Система роботи класного керівника з учнівським колективом на засадах психолого-педагогічного проектування особистісного розвитку: Психолого-педагогічна діагностика, аналіз, моделювання, програмування корекційно-виховного процесу / В. Киричук, Л. Романова – Харків: “Ранок”, 2002. – 128 с.
12. Кларін, М. Педагогічна технологія у навчальному процесі. Аналіз зарубіжного досвіду / М. Кларін – М. : Знание, 1989. – 80 с.
13. Коберник ,О.Проектування навчально-виховного процесу в школі / О. Коберник. – К.:“Хрещатик”, 1995. – 153с.
14. Коберник , О. Проектування навчально-виховного процесу : управлінський аспект / О. Коберник // Освіта і управління. – 1997. – № 4. – С. 83 - 91.
15. Коберник, О. Організація виховного процесу на засадах психолого-педагогічного проектування / О. Коберник // Рідна школа. – 2004. – № 5. – С. 22-25.

16. Кузьмина, Н. Професионализм деятельности преподавателя и мастера производственного обучения профтехучилища / Н. Кузьмина. – М. : Высшая школа, 1989. – 167 с.
17. Купенко, О. Проектна діяльність у соціальній сфері : навч. пос. / О. Купенко, К. Яресько. – Суми : вид-во СумДУ, 2007. – 75 с.
18. Лихачев, Б. Сущность, критерии и функции научной педагогики / Б. Лихачев // Педагогика. – 1997. – № 6. – С. 21-26.
19. Макаренко, А. Из опыта работы / А. Макаренко // Пед. соч. : В 8 т. Т. 4 – М. : Педагогика, 1984. – 369 с.
20. Макаренко, А. Проблемы школьного советского воспитания (тезисы) : В 8 т. Т. 4 / А. Макаренко – М. : Педагогика, 1984. – 238 с.
21. Національна програма виховання дітей та учнівської молоді в Україні // Освіта України. – 2004. – 3 грудня.
22. Педагогічні технології : навч. посібник для вузів / [О. Падалка, А. Нісімчук, І. Смолюк, О. Шпак] – К. : "Українська енциклопедія", 1995. – 254 с.
23. Положення про середню загальноосвітню школу // Освіта. – 1993. – 3 вересня.
24. Поташник, М. Как оптимизировать процес воспитания / М. Поташник. – М. : Знание, 1984. – 80 с.
25. Професия – учитель: Беседы с молодыми учителями / под ред. В. Онушкина, Ю. Кулюткина. – М. : Педагогика, 1987. – 192 с.
26. Собко, С. Формування особистісної активності майбутніх учителів фізичного виховання у позааудиторній діяльності : дис. … канд. пед. наук : 13.00.07 / С. Собко. – Кіровоград, 2006. – 255 с.
27. Сухомлинський, В. Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості // Вибрані твори: В 5 т. Т. 1. – К. :Радянська школа, 1979. – С. 55-208.
28. Сучасний словник іншомовних слів : близько 20 тис. слів і словосполучень / [уклад. : О. Скопненко, Т. Цимбалюк]. – К. : Довіра, 2006. – 789 с.
29. Ушинський, К. Теоретичні проблеми виховання / Вибрані педагогічні твори : В 2 т. Т. 1. / К. Ушинський – К.: Радянська школа, 1993. –191с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Анкета для учнів “Здоровий спосіб життя”

1. Як ви вважаєте: чи потрібні людині знання про здоровий спосіб життя? *(Так, ні, не замислювався)*
2. Які, на ваш погляд, складові здорового способу життя:
   - загартування організму;
   - режим дня;
   - правильне повноцінне харчування;
   - дотримання правил особистої гігієни;
   - заняття фізкультурою і спортом;
   - відсутність шкідливих звичок;
   - чисте повітря.
3. Чи завжди ви робите ранкову зарядку? *(Так, ні, взагалі не роблю)*
4. Чи займаєтесь ви в спортивних секціях? (*Так, ні, не дозволяє здоров’я, немає бажання*).
5. В яких саме секціях ви берете участь?_____
   _____
6. Чи берете участь в шкільних організованих святах про фізичне здоров’я? _____
7. Вам подобаються уроки фізичної культури?*(Так, ні, не замислювався)*
8. Від кого ви хотіли б дізнатися якомога більше про здоровий спосіб життя? *(Від медпрацівників, від батьків, від учителів)*
9. Ви б хотіли вести здоровий спосіб життя в майбутньому? (*Так, ні, не знаю*)
10. Про що саме ви хотіли б поговорити з теми: “Фізичне здоров’я” _____

Додаток Б

Анкета щодо визначення рівня інтелектуальної активності

1. Як часто ви займаєтеся розумовою роботою:
а) часто;
б) іноді;
в) дуже рідко.
2. Коли вам ставлять запитання на винахідливість, тоді ви:
а) помучитися, але краще самому знайти відповідь;
б) коли як;
в) одержати готову відповідь від інших.
3. Чи багато ви читаєте додаткової літератури:
а) постійно багато;
б) іноді багато, а іноді – зовсім нічого не читаю
в) мало, або ж зовсім нічого не читаю.
4. Наскільки ви емоційно ставитеся до цікавого для вас заняття:
а) дуже емоційно;
б) коли як;
в)емоції яскраво не виражені.
5. Чи часто ви ставите запитання:
а) часто;
б) іноді;
в) дуже рідко.

Обробка одержаних даних:

Суму балів, отриманих учнем за всі запитання, потрібно поділити на 5 (число запитань). Виходить показник інтенсивності інтелектуальної активності. Якщо учень одержав оцінку від 3,5 до 5, то можна вважати, що у нього сильно виражена інтелектуальна активність; від 2,5 до 3,5, то інтелектуальна активність виражена слабко.

Додаток Б 1

Модифікована методика дослідження рівня інтелектуального розвитку особистості (Р. Кеттела) та психодіагностика інтелекту за допомогою "Тесту розумових здібностей" (Р. Амтхауера)

На виконання всього тесту вам відводиться 3 хвилини. Відповідати потрібно лише № запитання та правильна відповідь, наприклад: 1.А.

1. "Лопата" так відноситься до "копати", як "ніж" до:
а) гострий; б) різати; в) точити.
2. Кролик більше схожий на …
а) кішку; б) білку; в) зайця.
3. Яке з поданих слів зайве:
а) велосипед; б) автомобіль; в) мотоцикл.
4. Протилежністю надії є…
а) сум; б) розпач; в) любов.
5. "АБ" так відноситься до "ВБ", як "ГБ" до:
а) "МТ"; б) "СМ"; в) "ПБ".
6. Знайдіть зайве слово:
а) софа; б) диван; в) стіл.
7. Знайди протилежне слово до слова "мокрий":
а) дощ; б) сухий; в) вологий.
8. Яке з поданих слів зайве:
а) йти; б) сидіти; в) стояти на колінах.
9. Яке з поданих слів не підходить до двох інших:
а) скрипка; б) тромбон; в) саксофон.
10. Яке з поданих варіантів має продовжити цей ряд ОООМОМООО:
а)МОМ; б) ОМО; в) МОО.

Кожне правильно виконане завдання оцінюється в один бал, які пізніше сумуються.

*Правильні відповіді:*1.Б; 2.В; 3.А; 4.Б; 5.В; 6.В; 7.Б; 8.А; 9.А; 10.А.

Рівні розвитку інтелекту:

1 – 2 – дуже низький рівень;
3 – 4 – трохи вище низького рівня;
5 – 7 – середній;
8 – 9 – високий;
10 – дуже високий.

Додаток Б 3

Тест для визначення інтелектуальної активності

(за допомогою “Тесту розумових здібностей”
Р. Амтхауера)

1. Знайдіть зайве слово:

а) собака, б) корова, в) вівця, г) лось.

2. Яке число буде наступне:

2, 4, 6, 8, 10, 12, 14, …….

3. Що між цими словами спільного. Назвіть їх одним словом:

Жито – пшениця – це…….

4. Що між цими словами спільного. Назвіть їх одним словом:

Олія – сир – це ……

5. Знайдіть зайве слово:

а) бачити, б) чути, в) коштувати, г) нюхати.

6. Знайдіть зайве слово:

а) розлучення, б) зустріч, в) прощання, г) розлука.

7. Кінь завжди має:

а) вузду, б) гриву, в) підкови, г) збрую.

8. Що між цими словами спільного. Назвіть їх одним словом:

Малина – полуниця – це…..

9. Продовжіть ряд умовних знаків:

ОТОРОЛОТОРОЛОТО……

10. Що між цими словами спільного. Назвіть їх одним словом:

Буряк – квасоля – це…..

Додаток В

Анкета щодо визначення рівня соціальної активності підлітків

1. Ви питаєте дозволу батьків, щоб піти з друзями куди завгодно?
а) не питаю дозволу ніколи;
б) питаю дозволу і йду завжди;
в) питаю дозволу, але інколи виходжу;
г) батьки мене не відпускають.
2. Як ви полюбляєте проводити свій вільний час: надворі чи вдома?
а) постійно надворі;
б) часто буваю надворі;
в) рідко буваю;
г) переважно сиджу вдома.
3. Які секції (музичні, спортивні) ви відвідуєте і як часто:

_____

4. Ви берете участь у бесідах, походах в кіно з класом?
а) завжди беру участь;
б) часто;
в) іноді;
г) не беру участі.
5. З ким ви відвідуєте кіно, виставки?
а) сам (а);
б) з батьками;
в) з братом, сестрою;
г) з друзями.
6. З ким ви полюбляєте прогулюватися на природі:
а) сам (а);
б) з батьками;
в) з сестрою, братом;
г) з друзями.
7. Хто ваші кращі друзі? Назвіть їх імена. Де ви з ними зустрічаєтеся: в школі, надворі, на секціях?

_____

8. Ваші друзі бувають у вас вдома?
а) практично кожного дня;
б) кілька разів на тиждень;
в) кілька разів на місяць;
г) ніколи.
9. Ви буваєте у друзях вдома?
а) кожен день;

б) кілька разів на тиждень;
в) кілька разів на місяць;
г) ніколи.
10. У вас вдома часто бувають свята:
а) часто;
б) кілька разів на рік;
в) ніколи.
11. Чи буваєте ви на свята у друзях?
а) часто;
б) кілька разів на рік;
в) ніколи.
12. Чи маєте ви свою групу ровесників, у якій постійно буваєте?
а) маю відмінне товариство ;
б) маю товариство, але рідко з ними буваю;
в) не маю товаришів.
13. Як вам здається, чи часто ви і ваші однолітки берете участь у суспільному житті?
а) дуже часто;
б) часто;
в) іноді;
г) ніколи.
14. Як ви вважаєте, як до вас ставляться друзі?
а) вони ставляться дуже добре, радяться зі мною;
б) переважно ставляться добре;
в) деякі ставляться добре, а інші – ні;
г) переважно погано.
15.Поблизу вашої сім'ї проживають ваші родичі?
а) багато родичів;
б) мало родичів;
в) майже нікого.
16. Як часто відвідують вас родичі?
а) кожен день;
б) раз на тиждень;
в) раз на місяць;
17. Як часто ваша сім'я відвідує родичів?
а) кожен день;
б) раз на тиждень;
в) раз на місяць;
г) ніколи.

18. У яких стосунках ваша сім’я з сусідами?
а) у близьких, бо ходимо один до одного в гості;
б) у добрих;
в) вітаємося з деякими сусідами;
г) не вітаємося ні з ким.
19. Ви часто буваєте самі вдома?
а)ніколи;
б) іноді;
в) часто.
20. Як ви проводите вільний час?
а) йду до друзів, ніколи не буваю сам;
б) іноді сам (а);
в) переважно сам (а).
21. Чи спілкуєтеся ви з дорослими людьми, крім батьків та вчителів?
а) часто спілкуюся з дорослими;
б) іноді спілкуюся;
в) маю можливість, але не хочу спілкуватися;
г) не хочу спілкуватися.
22. Як ви вважаєте, як вас сприймають дорослі?
а) вони мене поважають і навіть прислухаються до мене;
б) мене недостатньо поважають;
в) часто критикують, сварять;
г) не поважають мене.
23. Ви часто спілкуєтеся з ровесниками?
а) дуже часто;
б) іноді;
в) мало спілкуюся;
г) не хочу спілкуватися.
24. Як до вас ставляться представники протилежної статі?
а) дуже добре, часто спілкуємося;
б) сприймають як гарного товариша;
в) добре ставляться, але не всі;
г) погано ставляться.
25. Як ви оцінюєте своє спілкування з іншими людьми?
а) я завжди радий (а) спілкуванню з іншими людьми;
б) іноді спілкуюсь;
в) часто уникаю зустрічей, люблю самотність;
г) більше люблю бути один (одна).

Обробка результатів (ключ):

№ запитання	Оцінка в балах відповідей			
	а	б	в	г
1	5	4	3	1
2	5	4	3	1
3	5	4	3	2
4	1	2	3	5
5	1	3	4	5
6	5	3	4	1
7	5	4	3	2
8	4	3	2	1
9	4	3	2	1
10	3	2	1	
11	5	4	2	
12	5	4	3	
13	5	4	2	1
14	5	4	3	2
15	4	2	1	
16	4	3	2	1
17	5	4	3	1
18	5	4	2	1
19	5	4	1	
20	5	4	3	
21	5	3	2	1
22	5	3	2	1
23	5	3	2	1
24	5	4	3	1
25	5	3	2	1

Інтерпретація:

100 – 120 балів – широке соціальне включення, широке коло спілкування;

75 – 99 балів – середнє соціальне включення;

31 – 74 балів – вузьке соціальне включення;

24 – 30 балів – відсутність соціального включення, самотність.

Додаток Г

Анкета щодо визначення духовної активності

Запитання	1	2	3	4	5
1. Ви переглядаєте цікаві передачі					
2. Ви читаєте художню літературу					
3. Як ви ставитеся до комп'ютерних ігор					
4. Ви слухаєте музику					
5. Ви полюбляєте читати газети					
6. Вам подобається займатися художньою творчістю					
7. Ви ходите до церкви					
8. Ви відвідуєте кінотеатри					
9. Ви відвідуєте бібліотеки					
10. Як ви ставитеся до громадських робіт (допомога людям похилого віку, прибирання територій навколо пам'ятників).					

1. Які позитивні вчинки ти найбільше цінуєш в людях?_____
_____
_____
_____

2. Які негативні вчинки ти найбільше засуджуєш в людях?_____
_____
_____
_____

3. Як ти вважаєш, що найголовніше в житті людини?_____
_____
_____
_____

4. Чи допомагає тобі у повсякденному житті дотримання моральних норм?_____
_____

Додаток Ґ

Комунікативний тренінг для учнів.
(за матеріалами argo1.com.ua/14.htm)

Для корекції самооцінки та взаємовідносин підлітків, зниження рівня агресії у поведінці пропонується програма комунікативного тренінгу, розрахована на 5 занять, яка може реалізувалася практичним психологом або класним керівником за рахунок годин спілкування.

За характером направленості програма є направлена на корекцію негативних проявів у взаємовідносинах, що впливають на самосприйняття особистості в соціальній групі; її зміст має забезпечити позитивні особистісні зміни, стабілізацію міжособистісного спілкування., зниження рівня агресії у поведінці підлітків.

Головні цілі програми: формування позитивної Я-концепції підлітків, розвиток здібностей здійснювати значні зміни у власному житті, корекція самооцінки, комунікативних навичок та позиції в міжособистісному спілкуванні.

Програма спрямована на вирішення наступних завдань:

1. Оволодіння конкретними психологічними знаннями.
2. Розвиток здатності адекватно та найповніше пізнавати себе та інших людей.
3. Забезпечення засобами самопізнання.
4. Підвищення усвідомлення щодо власної значущості, цінності, зміцнення почуття власної гідності.
5. Формування мотивації до самовиховання та саморозвитку, стимулювання позитивних змін у поведінці.
6. Корекція соціального статусу окремих учнів.

Кожне заняття повинно мати наступну структуру:

- Думки і почуття з приводу минулої зустрічі. Це забезпечувало наступність і безперервність всього тренінгу. Учасники висловлювалися по колу.
- Тема зустрічі. Учасники висловлювали думки у вільному режимі, у довільній послідовності.
- Базова частина.
- Рефлексивне обговорення подій, що відбулися. Думки та почуття, що виникали в процесі гри та з приводу гри. Це простір для формування зворотного зв’язку. Він має стати основою для узагальнення групового досвіду з вирішення проблем.

Зустрічі відбувалися в той самий день, в тому самому місці, в той самий час. Це створювало середовище, необхідне для формування довірливих стосунків.

Кожному учаснику надавався приблизно однаковий час і можливість участі в груповому процесі. Якщо хтось узагалі не брав участі в роботі, тренер звертав на це увагу, аж до обговорення даного факту під час рефлексії.

Заняття № 1. Знайомство. Правила групової роботи. Я та інші.

Мета. Задати зміст програми та її мету. Забезпечити запуск групових процесів та залучення до проблематики учасників тренінгу. Формувати у підлітків навички групової взаємодії та ефективного спілкування.

Правила групової роботи.

На початку роботи в загальних рисах розкривалося, чим буде займатися група, яка її мета, в чому полягає особливість простору групи. Це окреслювало її межі і відокремлювало від зовнішнього шкільного життя, що створювало можливості для посилення корекційних впливів.

Далі декларуватися та обговорювалися правила роботи групи. Найважливішими з них були наступні:

1. Щирість і відвертість. Виражати почуття. Не брехати – краще відмовитися від відповіді, ніж спонукати групу хибної думки та переінакшувати дійсність.
2. Відповідальність під час обговорення. Починати висловлювання зі слова «Я». Дотримуватися правил. Не відволікатись.
3. Конфіденційність. Не обговорювати те, що відбувалося в групі, а також її учасників за межами групи.
4. Повага до іншого. Не перебивати, не ображати, не заподіювати фізичного збитку. Не оцінювати інших. Не говорити про присутніх у третій особі, а звертатися прямо до них.
5. «Тут-і-зараз». В групі обговорюються лише події, що відбулися в цей час і саме зараз. Це дуже важливо.
6. Активно брати участь в роботі групи. Виражати свою думку. Повідомляти про труднощі участі в групі.

Знайомство.

Під час знайомства важливо називати власні імена. Кожен учасник малює себе у вигляді будь-якого образу і підписує малюнок. Уміння малювати не оцінюється. Потім по колу учасники представляються та роз'яснюють, що зображено на малюнку. Вчитель може запитати, що сподівається отримати кожен учасник. Під час знайомства можливо також використовувати самопрезентації по принципу: «Мій найкращій друг сказав би про мене...», «Я не хочу вихвалятися, але...».

Вправа «Очікування учасників».

Учасникам роздаються невеликі аркуші паперу (бажано липкого). Вчитель просить підлітків написати, що саме вони очікують від занять у тренінгу спілкування. Після цього аркуші вивішуються на дошці.

Вправа «Бінго».

Кожному учаснику дається аркуш паперу. Його необхідно скласти вертикально навпіл, а потім лише руками, без ножниць «вирізати» фігурку «Бінго» – силует людини. Після цього кожен учасник пише на «Бінго» свою мрію, захоплення, улюблену музику, страву та бажане місце відпочинку.

На наступному етапі учасники встають із свої місць і, підходячи один до одного, мають знайти і записати на своїх «Бінго» імена тих, з ким у них однакові одна або кілька позицій.

Після цього учасники повертаються у коло. Тренер ставить питання:

- Чи є такі учасники, в яких однаковими є всі позиції?
- У кого збіглася одна позиція?
- У кого збіглися декілька позицій?
- Чи є учасники, в яких усі позиції різні?
- Про що ми можемо сказати аналізуючи цю вправу?
- Що допомагає людям пізнавати одне одного?

Розповідь для активізації уваги учасників (5хв.)

Історія про рай і пекло.

Якось один іудейський мудрець звернувся до Господа з проханням показати йому рай та пекло.

Господь погодився і відвів мудреця до великої кімнати, посеред якої стояв величезний казан з їжею, а навколо нього ходили і плакали голодні та нещасні люди. Вони страждали, бо не могли поїсти, хоча в руках у них були ложки. Ручки цих ложок були дуже довгі – довші за руки.

«Так, це справді пекло», – сказав мудрець.

Тоді Господь відвів мудреця до іншої кімнати, що була точнісінько така, як перша. Посеред цієї кімнати стояв такий самий казан з їжею, а люди, що були в кімнаті, тримали точнісінько такі самі ложки. Але люди ці були ситі, щасливі й веселі.

«Так це ж рай!» – вигукнув мудрець.

Запитання для обговорення:

1. Що відрізняло людей в одній кімнаті від тих, що були в іншій?
2. Що зробили щасливі люди і були не в змозі зробити нещасні?
3. Що допомогло людям у раю бути щасливими?

Мозковий штурм «Спілкування – це...».

Усі відповіді учасників записуються на картках. Після цього тренер узагальнює їх разом з підлітками. В ході мозкового штурму учасники можуть висловитися щодо конфліктного спілкування. Вчитель має обговорити цю проблему і підвести підлітків до висновку, що конструктивно вирішити будь-яку проблему можна, лише ефективно спілкуючись.

Вправа «Якості та вміння, важливі для ефективного спілкування».

Кожному учасникові пропонується протягом 5 хв. самостійно скласти і записати список якостей та вмінь людини, які, на його думку, необхідні для ефективного спілкування. Після цього проводиться дискусія, метою якої є узагальнений список якостей (записується на плакаті). Кожний член групи може висловити свою думку, наводячи аргументи та приклади.

Коли роботу над плакатом «Якості та вміння, важливі для ефективного спілкування», буде завершено, тренер пропонує обговорити, наскільки список, складений кожним учасником індивідуально, відрізняється від загального.

Підведення підсумків (5 хв.)

Вчитель разом із групою (безоціночно) обговорюють усі види діяльності, використані під час тренінгу.

Можливий варіант обговорення: тренер пропонує учасникам висловити власні судження з приводу тренінгу, доповнюючи незакінчене речення:

«Мені було..., тому що...».

Наприклад: «Мені було радісно, тому що я зміг краще познайомитися зі своїми однокласниками».

Заняття № 2. Спілкуватися – це здорово!

Мета: активізувати учасників до роботи в групі, тренувати увагу до дій іншого, вміння знаходити засоби невербального спілкування, зрозумілі іншим.

Інформаційне повідомлення «Три сторони спілкування» (5 хв.)

Спілкуючись один з одним, ми навіть не замислюємось над тим, скільки факторів та нюансів впливає на процес спілкування. Що ж відбувається? Ми зустрічаємо людину, сприймаємо її, спілкуємось та взаємодіємо з нею за допомогою мови, жестів. Від того, наприклад, яке перше враження справить на нас людина, як ми побудуємо сам обмін інформацією, залежатиме успіх спілкування.

У психології говорять про три сторони спілкування: комунікативну (обмін інформацією між людьми); інтерактивну (організація взаємодії між людьми, наприклад, потрібно згодити дії, розподілити функції або вплинути на настрій, поведінку, переконання співрозмовника); перцептивну (процес сприйняття партнерами один одного при спілкуванні та встановлення на цій основі порозуміння між ними).

Варіант повідомлення.

Сьогодні в нас незвична погода. В мене зранку погане самопочуття і настрій, голова болить, якось усе сумно та невдало. А ще в четвер у нас контрольна робота з математики, а в неділю о 10 годині ми їдемо на виставку квітів. Вона проводиться в будинку за кінотеатром. Потрібно взяти 3 гривні і не спізнитися. Запитання для обговорення

- Чи важко було передавати інформацію?
- Чи була інформація передана точно?
- Що заважало передавати інформацію достовірно? Чому інформація спотворювалась?
- Які фактори впливали на процес передачі інформації?
- Чи відчували ви відповідальність за достовірність інформації, переданої вами?
- До чого може призвести така ситуація в реальному житті?

Інформаційне повідомлення «Слухати – розуміти – взаємодіяти»

Вправа «Вислухай – поверни».

Учасники, встановлюючи контакт очима, об’єднуються у пари (партнер А та партнер Б). Партнер А розповідає все, що він хотів би повідомити на цей момент про себе (2 хв.). Партнер Б слухає і, по закінченні відведеного часу,

переказує все, що почув, говорячи: «Я почув, що ти...». На «повернення» інформації партнеру Б також відводиться 2 хв. Далі партнери міняються ролями (партнер Б розповідає партнеру А, а партнер А переказує почуту інформацію партнеру Б).

Запитання для обговорення

- Які почуття у вас викликало завдання?
- Чи вистачило часу на розповідь?
- Що було легше: слухати чи відтворювати інформацію?
- Коли слухали, що ви відчували7 А коли переказували?
- Чи повністю була відтворена інформація?
- Що допомагало правильно зрозуміти партнера?
- Чи допомагали вам поза вашого партнера, вираз його обличчя, рухи його рук тощо.

Вправа «Хвилина»

Вчитель звертає увагу учасників на поняття «хвилина часу». Багато це чи мало? Потім учасникам пропонується за сигналом заплющити очі і розплющити їх у той момент, коли, на їхню думку, хвилина закінчилася. Потрібно намагатися не рахувати секунди, а саме відчути довжину хвилини.

Вчитель фіксує інтервал в одну хвилину і по закінченні повідомляє про це учасників (подає сигнал).

Запитання для обговорення

- Хто розплющив очі раніше сигналу?
- Хто пізніше?
- Чи важко було виконувати завдання?
- Чому важливо розвивати в собі адекватне почуття часу?

Вправа «Я хочу сказати ровеснику...»

Вчитель запитує учасників про їхній власний досвід виступів, про труднощі, які виникали під час цих виступів. Можливо, хтось зможе навести приклади вдалих та невдалих виступів відомих людей. Які найбільш та найменш вдалі моменти виступів запам’яталися, яка структура виступу, на думку учасників, є найкращою?

<u>Інформація, яку можна використати під час обговорення</u>:

Під час виступу оратора основна увага зосереджується на його зовнішньому вигляді (93%); водночас необхідно, щоб вербальна та невербальна інформації відповідали одна одній; під час виступу краще триматися природно (постать – стрункa, жестикуляція – вільна, не занадто активна і не пасивна, міміка – жива, посмішка – обов’язкова, але не «гумова», погляд – на слухача, а не на стелю, підлогу чи у вікно, голос – природний, не крикливий). При першому спілкуванні з людиною невербальній комунікації приділяється 55 % уваги, тембру голосу та інтонації – 38 % і інформації – лише 7 %.

Підготовка до виступу. Готуючись до виступу, потрібно усвідомити відповіді на такі запитання:

Хто – ким ти є для слухачів? До кого ти звертаєшся? Чому - якої мети маєш досягти? – що хочеш сказати? Яку форму матиме виступ? Коли виступатимеш?

Як виступатимеш?

- продумай тему й основні моменти свого виступу;
- запиши виступ повністю;
- відкоригуй свій текст;
- підготуй тези виступу;
- визнач стиль виступу (хочеш звертатися до серця людей чи до їхнього розуму, посилатимешся на власні приклади чи на досвід інших, використаєш піднесений, емоційний стиль чи більш стриманий, холодний; користуватимешся нотатками чи говоритимеш без них).

Структура виступу: вступ, розвиток думки, завершення.

- На початку виступу завоюй увагу слухачів, здобудь їхні симпатії та оголоси мету своєї промови.
- В основній частині не вживай більше 3-х аргументів.
- Під час завершення підсумуй сказане, зроби останній «штрих» (це може бути цитата, анекдот, гасло, питання, бачення майбутнього) і не забудь подякувати слухачам.
- Як боротися з хвилюванням: запиши виступ, але не вчи його напам’ять. Пам’ятай, що аудиторія налаштована позитивно. Попроси перед виступом, щоб тебе хтось послухав. Пам’ятай, що слухачі не знають про твої страхи, і завжди можна скористатися паузою! Під час повідомлення бажано звертатися до плакатів «Як підготувати виступ», «Структура виступу», які тренер готує на підставі поданої вище інформації.

Ця вправа є дуже важливою для учнів з проблемною самооцінкою, у яких часто виникають труднощі при публічному виступі, в тому числі і при необхідності відповідати в клас або на екзамені.

Вправа «Дерево підсумків»

Учасникам тренінгу для підведення підсумків заняття пропонується взяти аркуші паперу рожевого та синього кольорів. На рожевому папері потрібно записати свої позитивні враження, на синьому – побажання щодо поліпшення роботи. При бажанні можна скористатися тільки одним кольором. По закінченні учасники підходять до малюнка дерева і наклеюють на нього свої аркуші.

Заняття 3. Позитивне ставлення до себе та до життя.

Мета. Сприяти розвитку позитивної Я-концепції, розвивати позитивне мислення учасників тренінгу.

Після обговорення вражень від минулих занять тренер пропонує ***вправу «Індійські імена».***

Інструкція. Ви знаєте, що в індійських племенах було прийнято давати імена, пов’язані з природними явищами. Такі імена часто відбивали суттєву рису (життєву позицію) людини. Наприклад, давалися імена «Швидка річка»,

«Ясний вогонь», тощо. Подивіться один на одного. Як вам здається, які імена можна придумати для учасників групи.

Усім вигадують нові імена. Той, кому пропонується ім'я, говорить згодний він з ним чи ні. якщо ні, йому придумують інше ім'я.

Вчитель стежить за тим. щоб всі імена носили позитивний характер.

Наступна вправа корисна для того, щоб почати оцінювати себе позитивно.

Інструкція. Візьміть аркуш паперу і олівець, розділіть аркуш на три стовпчики і назвіть їх «Мої позитивні якості», «Де я можу себе добре виявити?» і «Чого я досяг». Потім закрийте очі і зосередьтеся на кожній назві приблизно 1-2 хвилини. Що приходить вам в голову? Не аналізуйте і не досліджуйте, просто зверніть на це увагу. Потім відкрийте очі і запишіть ваші позитивні якості, таланти, досягнення якомога швидше.

Зробіть не для кожної назви. Потім перегляньте свій список. Читаючи кожен пункт, відтворіть уявну картину того, що ви маєте цю якість, талант чи досягнення. Створіть повну картину самого себе з урахуванням цих якостей, талантів, досягнень і відзначте, наскільки приємно це усвідомлювати.

Інформування.

Ймовірно у кожної людини є своя власна теорія, яка стосується того, що саме робить її унікальною, що відрізняє її від інших людей. При цьому мимоволі виникає питання: «Чи поділяє оточення вашу думку про себе, чи бачать вас інші таким же?» Якщо вони уявляють вас інакше, то що ж лежить в основі їхнього сприйняття і оцінки?

Вправа «Назви сильні сторони».

Призначення:

- формувати почуття внутрішньої стійкості і довіри до самого себе;
- розвивати уміння думати про себе в позитивному плані.

Кожен учасник групи протягом 3-4 хвилин має розповісти про свої сильні сторони: що він любить, цінує, що дає йому почуття внутрішньої впевненості, довіри до себе в різних ситуаціях. Не обов'язково говорити лише про позитивні риси характеру, важливо визначити те, що є чи може стати точкою опори в різні моменти життя. Важливо, щоб людина, яка говорить про себе не брала в лапки свої слова, не відмовлялася від них, не применшувала своїх позитивних якостей, щоб вона говорила прямо, без натяків, без усяких «ну», «якщо» тощо.

Провівши «інвентаризацію» своїх сильних сторін, можна подумати, як краще ними скористатися. Для визначення своїх сильних сторін, можливостей їх конструктивного використання, велику допомогу може надати спільна робота з іншими людьми, можливість поділитися з ними думками й почуттями.

Заняття 4 Вчимося розуміти та поважати інших.

Мета: показати значущість толерантної поведінки під час взаємодії з іншими, формувати навички без оціночного спілкування.

Вправа «емоції та ситуації».

Учасники стають у коло.

Вчитель. Зараз кожний назве одну емоцію або почуття і запам'ятає, що він назвав. Я починаю: «Спокій».

Коли всі назвали по одній емоції і запам'ятали її, вчитель продовжує вправу.

Вчитель. А тепер кожен називає якусь ситуацію і кидає м'яча іншому учасникові, пропонуючи продовжити речення і назвати свою емоцію чи почуття. Наприклад: «Коли я стою у черзі, то відчуваю... радість!»

Гру закінчено, коли м'ячик побував у кожного з учасників.

Інформаційне повідомлення. Толерантна людина.

Поняття толерантності вперше почали вживати у XVIII столітті. У своєму «Трактаті про віротерпимість» видатний французький письменник і філософ Вольтер писав: «Безумством є переконання, що всі люди мають однаково думати про певні предмети».

Розуміння толерантності не однакове в різних культурах, тому що залежить від історичного досвіду народів. У англійців толерантність розуміють як готовність і здатність без протесту сприймати іншу особистість, у французів – як свободу іншого, його думок, поведінки, політичних та релігійних поглядів. У китайців бути толерантним означає великодушно й щиросерде ставитись до інших. В арабському світі толерантність – це вміння вибачати, терпимість, співчутливість, а в персидському – ще й здатність до примирення.

У наш час толерантність розуміють як повагу і визнання рівності, відмову від домінування та примусу, визнання права інших на власні думки та погляди. Отже, толерантність перш за все має на меті прийняття інших такими, якими вони є, і взаємодію з ними на основі згоди.

Поділ людей на толерантних або інтолерантних є досить умовним. Кожна людина в своєму житті здійснює як толерантні, так і інтолерантні вчинки. Але здатність поводитися толерантно може стати особистісною рисою, а відтак – забезпечити успіх у спілкуванні. Толерантні люди більше знають про свої недоліки та переваги. Вони критично ставляться до себе і не прагнуть у всіх бідах звинувачувати інших. Вони не перекладають власної відповідальності на інших. Толерантна людина не ділить світ на два кольори – чорний та білий. Вона не акцентує на розбіжностях між «своїми» та «чужими», а тому готова вислухати й зрозуміти інші точки зору.

Почуття гумору і здатність посміятися над своїми слабкими сторонами – особлива риса толерантної людини. У того, хто здатний до цього, менша потреба домінувати та зверхньо ставитися до інших.

Отже, толерантна особистість знає і правильно оцінює себе. її добре ставлення до себе співіснує з позитивним і доброзичливим ставленням до інших.

Вправа «Плакат толерантності».

Учасники об'єднуються в три групи. Кожна група отримує аркуші паперу, фломастери, кольоровий папір і має протягом 15 хвилин створити «плакат толерантності». Після закінчення групи презентують і коментують свої плакати.

Вправа «Згода, незгода, оцінка».

Учасники об'єднуються в групи. Кожній групі дається аркуш паперу та картка з варіантом завдання.

І. Складіть перелік слів та виразів, за допомогою яких ви висловлюєте згоду.

2. Складіть перелік слів та виразів, за допомогою яких ви висловлюєте незгоду.

3. Складіть перелік слів та виразів, за допомогою яких ви висловлюєте оцінку дій або вчинків іншого.

На виконання завдання дається 5 хв. Після цього кожна група по черзі демонструє результати своєї роботи.

Після обговорення вчитель пропонує учасникам підкреслити на плакатах ті вирази, які можна використовувати при толерантному спілкуванні.

Вправа «Я -повідомлення»

Інформаційне повідомлення «Я - повідомлення»

Важливо вміти проявляти толерантність під час спілкування. Це передбачає не тільки прийняття іншого, а й уміння підтримати і допомогти йому. В конфліктній ситуації, коли людина переживає сильні негативні емоції, з'являються проблеми з їх вираженням. Одним з ефективних способів вирішення цієї проблеми є усвідомлення своїх почуттів і здатність сказати про них партнеру. Саме цей спосіб самовираження і називається «Я-повідомленням».

«Я-повідомлення» – це усвідомлення та проголошення власного стану, викликаного ситуацією, що склалася. Використання під час спілкування «Я-повідомлень» допомагає висловити свої почуття, не принижуючи іншу людину (порівняйте: «Я дуже хвилююсь, коли тебе немає вдома об 11-й вечора» та «Ти знову прийшов додому об 11-й вечора?!»).

«Я-висловлювання» – це проголошення почуттів, які ви переживаєте у неприємній для вас ситуації, визнання та формулювання власної проблеми з цього приводу («Вибач, але я відчуваю роздратування, коли ти говориш це...», «Коли чую твої слова, я навіть не знаю, що і сказати, настільки я розгублена»). Формулюючи таким чином питання, ви усвідомлюєте власну проблему: це – моя проблема, що я роздратована, це – мої відчуття, і ніхто, крім мене, не може зрозуміти, чому саме ці відчуття виникли у мене в цій ситуації. Важливо розуміти, що «Я-висловлювання» конструктивно змінює не тільки ваше особисте ставлення до конфліктної ситуації, а й ставлення вашого товариша до неї. Людина завжди відчуває, коли її звинувачують чи хочуть перекласти на неї відповідальність. Ваше щире висловлювання своїх почуттів з позиції усвідомлення власної відповідальності за те, що з вами

відбувається, не може нікого образити чи викликати агресію, а навпаки, спонукає вашого товариша замислитися над правильністю і його власного вчинку.

«Я-повідомлення» включає в себе не тільки «проговорювання» свого емоційного стану, а й визначення умов та причин, що викликали цю ситуацію.

Питанню толерантної поведінки та відпрацюванню вміння висловлюватись за допомогою «Я- повідомлення» необхідно приділити достатньо уваги, тому що формування навичок толерантності та безоціночних висловлювань є основою впровадження безконфліктного спілкування серед підлітків.

Гра-розминка «Австралійський дощ» (5 хв.)

Учасники стають у коло. Інструкція: Чи знаєте ви, що таке австралійський дощ? Ні? Тоді давайте разом послухаємо, який він. Зараз по колу ланцюжком ви будете передавати мої рухи. Як тільки вони повернуться до мене, я передам наступні. Стежте уважно!

- В Австралії піднявся вітер. (Ведучий тре долоні).
- Починає крапати дощ. (Клацання пальцями).
- Дощ посилюється. (Почергово плескання долонями по грудях).
- Починається справжня злива. (Плескання по стегнах).
- А ось град, справжня буря. (Тупіт ногами).
- Але що це? Буря стихає. (Плескання по стегнах).
- Дощ стихає. (Плескання долонями по грудях).
- Рідкі краплі падають на землю. (Клацання пальцями).
- Тихий шелест вітру. (Потирання долонь).
- Сонце! (Руки догори).

Підведення підсумків

Проводиться у формі керованого діалогу. Запитання для обговорення

- В чому переваги безоціночного спілкування?
- Чому треба намагатися висловлювати свої почуття «Я-повідомленнями?»
- Які завдання були для вас найважчими? Чому?
- Що в занятті вам найбільше сподобалось?

Заняття 5 Як спілкуватися продуктивно.

Мета: розкрити сутність відповідальної поведінки та навчити учасників тренінгу її основним прийомам.

Вправа-розминка «Веселий фотограф».

Тренер запрошує одного бажаючого стати «фотографом». Всі інші учасники збираються в певному місці і створюють «похмуру команду», яка має сфотографуватися. Завдання «фотографа» під час зйомки розсмішити «похмуру команду», а завдання «команди» не піддаватися на заохочення

«фотографа» (звуки, слова, жести, міміка тощо) і залишатися похмурими. Той з команди, хто не витримає і хоча б посміхнеться, переходить на бік «фотографа» й допомагає йому розсмішити інших.

Гру можна провести декілька разів, міняючи «фотографа».

Запитання для обговорення

- Чи змінився ваш настрій після цієї гри? Яким чином?
- Що вплинуло на зміну настрою? (спілкування та взаємодія).

Мозковий штурм «Що заважає людям поводитися відповідально»

Вчитель пропонує учасникам висловити свої думки про те, що заважає людям поводитися відповідально, і записує відповіді на плакаті.

Після проведення мозкового штурму слід узагальнити відповіді учасників і дати (в разі потреби) подану нижче інформацію.

Перешкоди на шляху до відповідальної поведінки

- Це дуже небезпечно — говорити те, що хочеш.
- Тільки егоїсти роблять те, що хочуть,
- Якщо я буду відповідальним, я можу посваритися з друзями.
- Мені соромно говорити те, що я думаю насправді.
- Якщо хтось відмовляє мені, це означає, що я йому не подобаюсь.
- Близькі люди повинні розуміти це самі.
- Люди повинні тримати свої почуття при собі.
- Я не хотів би говорити про свої думки й почуття, бо не хочу турбувати інших своїми проблемами.

Вправа «Я вмію сказати НІ»

Усі учасники об’єднуються у три підгрупи. Кожна отримує картку із своєю ситуацією. Через 10 хв. Учасникам потрібно запропонувати кілька варіантів відповідальної поведінки в поданій ситуації. Після цього вчитель проводить обговорення запропонованих варіантів відповідей з урахуванням проявів відповідальної поведінки.

Приклади ситуацій:

1. Друг (подруга) пропонує піти на дискотеку, а ви не в настрої.

2. Ваш друг (подруга) пропонує піти разом в гості до його (її) друзів, які вам не подобаються.

3. Друг (подруга) просить вас дати послухати музичні диски, а ви цього не хочете.

Вправа «Скульптура сьогоднішнього дня»

Вчитель пропонує учасникам об’єднатися в малі групи і створити скульптуру сьогоднішнього дня. Підведення підсумків роботи в тренінгу проводилося в формі бесіди учасників.

Додаток Д

Зразок бесіди з учнями про

“Вчинки людини”

Мета: викликати в учнів бажання творити добро й уникати злих вчинків; допомогти учням зробити висновок, що добро творити просто; міркувати та оцінювати власні вчинки.

Обладнання: плакати із влучними висловами та прислів’ями.

Хід заняття:

І. Організаційний момент.

ІІ. Актуалізація опорних знань.

Здійснюється за допомогою інтерактивного методу “мозкового штурму”. Вчитель ставить завдання “Мабуть, вам неодноразово доводилось чути від батьків чи знайомих оцінку ваших поступків: “Ти вчинив правильно” або “Так не гоже чинити”. Наведіть приклади того, що, на вашу думку, є добрими або поганими вчинками. До дошки запрошуються два учні для записування у дві колонки прикладів, наведених учнями.

ІІІ. Мотивація навчальної діяльності.

Сьогодні на уроці ми матимемо розмову про місце вчинків у нашому житті.

ІV. Основна частина.

Нерідко ми забуваємо, що в людських стосунках існують певні правила, закономірності.

Чи вмієте ви так поводити себе з людьми, щоб вас любили, розуміли й охоче приходили вам на допомогу? Чи вмієте ви належним чином говорити? Чи знаєте основні правила поведінки в товаристві?

Мати репутацію симпатичної людини, відчувати любов, повагу, прихильне ставлення людей до себе – законне прагнення кожного. Але як цього досягти? Адже абсолютно однакових людей не буває. Так само як не буває людей цілком хороших або цілком поганих. У різних ситуаціях, за різних обставин одна й та сама людина поводить себе неоднаково. Люди різняться багатьма рисами, у них різні досвід, характер, вдача, індивідуальною є й шкала позитивних якостей.

Чи існує якийсь загальний принцип поведінки? Так, є, і в ньому втілена мудрість позитивного ставлення до людей: “Поводь себе з іншими так, як хотів би, щоб інші поводилися з тобою”. Поряд з цим є ще один не менш

важливий принцип: “Увійди в становище іншого, зрозумій його інтереси, бажання, мрії”.

Які люди вам до вподоби – усміхнені чи похмурі? Чому?

Яким людям ви віддаєте перевагу – привітним чи байдужим до вас?

Як ви розумієте цей вислів: “Молодим людям часто здається, що їхня поведінка природна, тоді як насправді вони просто невиховані” (Б. Хазліг)?

Робота з прислів’ями:

Добрий вчинок – людині вінець.

Не проси у багатого – проси у доброго.

Подобрішати ніколи не пізно.

Злий плаче від злості, а добрий – від радості.

Злість відчиняє рот, а закриває очі.

Гарний вчинок в деякій мірі обумовлюють подвигом.

Чи це справді так, давайте обговоримо стосовно певної ситуації.

“Вечоріло. Андрій спостерігав , як сусідські хлопці ще продовжували грати в футбол на вулиці. Вони вже добряче наганялись і втомились. Білявий Микола після того, як забив чергового м’яча , запропонував хлопцям бігти до річки і скупатися. Всі погодилися. Андрій також пішов за ними, хоча бажання купатися у нього не було.

Через хвилин п’ять хлопчаки поскидали футболки та штани і шубовснули у прохолодну воду. “Давайте бавитись у “ловки!” - запропонував Васько. Що тут почалося! Хлопці пірнали один за одним, наздоганяли один-одного. У цій метушні ніхто й не помітив, як Миколі стало зле. Судома звела його ноги і тіло пішло на дно. Він з останніх сил випірнув і тільки й встиг викрикнути: “ Хлоп…”. Та це ніхто не почув. Надто всі були зайняті грою. Андрій , який сидів на березі, помітив, як голова Миколи пішла під воду. Він голосно крикнув: “Микола! Хлопці, де Микола?”. Цей крик змусив хлопців зупинитися і подивитися навкруг себе. Вони побачили , як поруч з води виринають великі повітряні бульбашки. Кілька хлопців пірнули і наштовхнулися на Миколине тіло. Ще мить – і Миколина голова з’явилася на поверхні води. Хлопці не розгубилися. Вони швидко підтягнули Миколу до берега. Поклали ослаблене тіло на пісок і почали робити штучне дихання. Через декілька хвилин Микола відкрив очі. Хлопці полегшено зітхнули. Страх відійшов”.

1. Як ви вважаєте, хто врятував Миколу у критичній ситуації?
2. Уявіть, що сусідського хлопчика Андрія не було на березі.
3. Чи ризикували хлопці, рятуючи Миколу?

V. Заключне слово вчителя.

Закінчити годину нашогоспілкування я хочу віршем Василя Симоненка:

Найогидніші очі–порожні,
Найгрізніше мовчить гроза,
Найнікчемніші душі–вельможні,
Найпідліша– брехлива сльоза,
Найпрекраснішамати–щаслива,
Найсолодшівуста–кохані,
Найчистіша душа –незрадлива,
Найскладніша людина– проста.
Але правди в брехні не розміщуй,
Не ганьби все підряд без пуття,
Бо на світі той наймудріший,
Хто найдужче любить людей і життя.

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА…….3

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРОЕКТУВАННЯ ВИХОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ КЛАСНОГО КОЛЕКТИВУ…….5

1.1. Змістова характеристика поняття “проектування виховної діяльності”……..5

1.2. Проектування як особистісно-розвивальна технологія організації виховної діяльності класного колективу……14

РОЗДІЛ 2. МЕТОДИКА ПРОЕКТУВАННЯ ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ КЛАСНОГО КОЛЕКТИВУ……23

2.1. Організація життєдіяльності класного колективу за допомогою спеціально спроектованої виховної діяльності…….23

2.2. Рекомендації щодо здійснення виховної діяльності класного колективу……..32

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ……41

ДОДАТКИ……43